

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית פרשת

ויחי תשט"ז

דרוש התעוררות מוסר לימי השוכני"ם

- בנועם אלימלך: חשיבת התורה והמצוות של האדם תלוי לפי התנהגותו בקדושה • כל "תיקון" שעושים חשוב מאוד, ומועיל הרבה לעבודת ה' • עבודתו של כל יהודי בדור הזה עושה רושם גדול בשמים, מעין עבודת הכהן גדול ביום הכיפורים • אפילו בגדול ההסתרה טמון כח אלקי והשגחת ה' • כל הצרות שיש צריכין לתלות "בהשגחה" עליונה מן השמים לסיבת החטא ולא "במקרה" • גלה "כבוד מלכותך" עלינו • האמונה צריך להיות בדרך הישן של ישראל סבא, ולא בדרכים חדשים • הס"מ בעצמו אמר להבעל שם טוב הקדוש שאין רצונו לאפד את הכלל ישראל לגמרי • הרה"ק מראפשיץ: הצדיקים כבר המתקו חבלי המשיח, ומשיח יבוא פתאום, בלי שום צער •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

לשון קדשו - קונטרס קלב

(54 מינוט) קלאר

★ ★ ★ ★ ★

יצא לאור ע"י

מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 1-514-585-3040

צענטראלע נומער:

929-522-1515

(ענגלאנד) 0330-350-3110

(ארץ ישראל) 072-3275205

צו הערן די רעקארדינג: דרוק #1 פון די הויפט ליסטע, דערנאך דעם נומער פון די קונטרס (132)

איר קענט אויך לאזן הודעות הערות ותיקונים, און מנדב זיין

צו באקומען די קונטרסים במשך ימי השבועיים צו הערן ברבים, לאזט א מעסעדזש אויף #2

צו הערן די רעקארדינגס אויף קול אוצר יהודה: ויחי תשט"ו #1215 → 1 → 16

(ניו יארק) 718-298-4641 (ארץ ישראל) 072-333419

• ברכת מזל טוב •

הר"ר ישעי' יעקב בינער הי"ו

לרגל נישואי בתו תחי' - עב"ג החתן שמעון יואל נ"י

בהר"ר שמעי' שאלאמאן הי"ו

הר"ר יחיאל מיכל הערמאן הי"ו

לרגל אירוסיו בתו - עב"ג החתן יונתן נ"י בן

הר"ר יודא אשר ראטבארט הי"ו

ברכת רבינו יחול על ראשם, וזכות לימוד תורה דרבים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שהזיווגים יעלו יפה, ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזָכְרוֹן •

ככלות השלשים של הרבנית הצדקנית

מרת גאלדא שפרה ע"ה

בת רבי בנימין חיים הלוי זצ"ל

אשת חבר של יבלחמ"א

ב"ק מרן גאב"ד ירושלים שליט"א

נפטרה ט"ו כסלו דהאי שתא תש"פ

הרב החסיד המופלג חריף ובקי, הרביץ תורה לעדרים, וסיים את הש"ס בעיון כמ"פ, עשה צדקה וחסד בזהלת פנים, וזכה לשמש בקודש אצל רביה"ק זי"ע

מוה"ר זאב דוב ז"ל בן רבי משה ז"ל

לעבאוויתש

נפטר י"ג מבת תשנ"ו

החסיד המרומם, בעל מדות טובות וישרות, והיה דבוק ומקושר לרביה"ק זי"ע בכל לב ונפש

מוה"ר יעקב מתת' ז"ל

בן הר"ר שמואל דוד ז"ל זעליגפעלד

נפטר ז' מבת תשע"ז

הרב החסיד, תלמיד חכם מופלג, יגע ועסק בתורה יומם ולילה, שומר פיו ולשונו, דבוק ומקושר לרביה"ק זי"ע

מוה"ר אשר אנשיל ז"ל בן רבי משה ז"ל

שמוהל

נפטר י"ג מבת תשס"ז

• נַחֲמוּ נַחֲמוּ •

הרב החסיד הישיש, דבוק בספרי החתם סופר ותלמידיו, ופעל כל ימיו למען כבוד אבותיו הקדושים, ולהדפיס תורתם של משפחת הסופרים, פיזר סכומים עצומים בסתר להחזיק תלמידי חכמים ולומדי תורה, והיה דבוק ומקושר לרביה"ק זי"ע

רבי יוסף יודא ע"ה סופר

ב"ר אליעזר ישראל מרדכי אפרים פישל ז"ל

שנפטר בשבוע זו ביום י"א במבת תש"פ לפ"ק

המקום ינחם את כל המשפחה החשובה בתוך שאר אבילי ציון וירושלים

KolSatmar.com

א

קישויות ודיוקים בפסוק האספּו ואגידה לָכֶם

[ויקרא יעקב אל בניו ויאמר] האספּו ואגידה לָכֶם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, נא כדעם זאגט ער הקבצו ושמעו בני יעקב^א [ושמעו אל ישראל אביכם].

קושיא א

להבין 'כפל' הלשון, שאמר "האספּו ואגידה" לָכֶם וגו', "הקבצו ושמעו" בני יעקב (א) [יש לדקדק בכפל הלשון, שאמר "האספּו ואגידה" לָכֶם וגו', וכפל לומר עוד הפעם "הקבצו ושמעו", ולכאורה המבין בשתיהם אחד הוא, ולמה כפל הענין].

ב

קושיא ב

גם צ"ב להבין 'שינוי' הלשונות בזה בשמות הנרדפים, אף שהכל ענין אחד (ב) [ובמדרש תנחומא (סוף סימן ח) איתא על זה, למה נאמר האספּו הקבצו, אלא להודיעם שהן גולין שני פעמים. ואכתי צ"ב בשינוי הלשונות, דמתחלה אמר לשון האספּו והדר אמר לשון הקבצו].

ג

קושיא ג

למה הפסיק בינתיים באמירת "ואגידה לָכֶם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים", ויותר היה ראוי לומר זה לבסוף (ג) [גם צריך ביאור למה הפסיק הכתוב באמצע הדברים, דמתחיל "האספּו ואגידה לָכֶם" את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, וחוזר לומר "הקבצו ושמעו בני יעקב" ושמעו אל ישראל אביכם, ויותר היה ראוי לומר האספּו הקבצו ושמעו בני יעקב, ואגידה לָכֶם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים].

ד

קושיא ד

להבין מה ששוב כפל לומר הקבצו ושמעו בני יעקב, ושמעו אל ישראל אביכם (ד) [גם יש לדקדק בכפל הלשון שבסוף הענין, שאמר הקבצו ושמעו בני יעקב, וחוזר ואמר עוד הפעם ושמעו אל ישראל אביכם].

ה

קושיא ה

מבואר ברש"י ודברי חזו"ל שרצה לגלות הקין, אבל נסתלקה ממנו שכינה. ומשמע דלבסוף לא גילה להם הקין. ועל זה קשה דהלא יעקב אבינו מרת אמת אמר "ואגידה לָכֶם", וגם נכתב זה בתורה, והאיך אפשר שלבסוף לא אמר כלום [ברש"י], ביקש^ב יעקב לגלות את הקין [ונסתלקה ממנו שכינה], והתחיל לדבר דברים אחרים (ומקורו בפסחים נו.).

(ה) לכאורה, ער האט דאך געזאגט ואגידה לָכֶם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, [און] ס'איז דאך [מדתו אמת כדכתיב] תתן אמת ליעקב (מכה ז, כ), [ובודאי שכל דבריו אמת], איבערהויפט [אז] ס'שטייט אין די תורה הקדושה, [והאיך אפשר שאמר] און דערנאך איז עס נישט געווארן. ער האט דאך געזאגט "ואגידה לָכֶם" [ולבסוף לא אמר]. און פארוואס שטייט עס אין די תורה הקדושה, אז ער האט עס נישט געזאגט [לבסוף]. ...

^א על הריקארדינג חסר כאן בהתחלת הדרוש, והשלמנו הענין בלשון הקודש מקונטרס דברות קודש לשובבי"ם (שהעתיקו מרשימות התלמידים בשעתו).

^ב כאן חוזר ומתחיל הריקארדינג.

ו

קושיא ו

ועוד קשה לאידך גיסא, הא דמוכח שלבסוף לא גילה להם הקץ. והלא מבואר במדרש וברמב"ן, שגילה להם כל המאורעות שיארע לכל שבט עד ביאת המשיח, ואם כן מזה עצמו כבר יכלו לידע זמן הקץ

(ו) [ולאידך גיסא קשה, דלדברי חזו"ל ורש"י, אַז] ס'איז נסתלקה ממנו שכינה [כשרצה לגלות הקץ], האט ער דאך נישט געקענט זאגן [גילוי הקץ, כי לא הסכימו על זה מן השמים]. [ועל זה קשה דהלא] דער רמב"ן זאגט דאך^א [בשם המדרש], אַז די שבטים האָבן געהאַט בקבלה פון יעקב אבינו^ב [אלעס] וואָס ס'וועט זיך מיט זיי טון ביז ביאת המשיח, וואָס ס'וועט זיך טון מיט יעדן שבט ביז ביאת המשיח. [ונמצא] האט ער דאך יאָ מגלה געווען, אַז ער האט מגלה געווען וואָס ס'וועט זיך טון ביז דעמאלטס, ממילא ווייסן זיי שוין דאך דאָס אליין, דער זמן פון די גאולה^ג.

ז

קושיא ז - מתוך הדרוש

(ז) [גם יש להבין בלשון הכתוב אֲשֶׁר יִקְרָא "אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, דפירושו מלשון מקרה ומאורע. וקשה וכי שום דבר בעולם הוא במקרה, והלא הכל הוא בהשגחה עליונה, ולמה נקט יעקב אבינו לשון כזה].

(הקושיא בדברי רבינו באות מה)

ח

קושיא ח - מתוך הדרוש

(ח) [גם צריך ביאור הלשון אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא "אֶתְכֶם", דיותר היה ראוי לומר אֲשֶׁר יִקְרָא "לְכֶם", דהא קאי על המאורעות שיארע "להם", ולמה נקט לשון "אֶתְכֶם"].

(הקושיא בדברי רבינו באות קט)

ט

קושיא ט

במדרש דרש לשון "האָספּו" דפירושו "המַהְרֵי". ויש להבין האידך שייך זה לענין הכתוב

(ט) דער מדרש זאגט^ה [לפרש לשון] הָאָספּו, [דפירושו] הַמַּהְרֵי, כמו שנאמר (בהעלותך יב, יד) תִּסָּגֵר שְׂבַעַת יָמִים וְאַחֵר "תֵּאָסֵף". ער דרש'נט [אַז] דאָס לשון הָאָספּו ווייזט, ס'איז אַ לשון טְהָרָה. [וצריך ביאור] וואו קומט 'דא' לשון "טהרה" [ומה שייך זה לענין הכתוב, ומה שהודיע להם המאורעות שבאחרית הימים].

י

קושיא י - מתוך הדרוש

וגם איך יתפרש ענין "טהרה" בלשון "אסיפה"

(י) [גם צריך ביאור איך יונח לשון טְהָרָה בלשון 'אסיפה', ואף שמביא לזה סמך מן הפסוק, אבל צריך שיהיה לו איזה שייכות והבנה עם לשון אסיפה].

(הקושיא בדברי רבינו באות קב)

יא

קושיא יא

במדרש דרש "אֶל" ישראל מלשון "קל", שהקב"ה קראו ליעקב "קל", דמה הקב"ה בורא עולמות ומחלק עולמות, אף יעקב כן און נאָכדעם זאגט ער הִקְבָּצוּ, הִקְבָּצוּ וְשָׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשָׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם.

^א ברמב"ן בביאורו לקרבנות הנשיאים (נשא ז, ב) וז"ל, כפי המדרש (רבה, נשא יג, יד) שאמרו שהיה מסורת מיעקב אבינו ביד כל שבט ושבט על כל מה שיארע לו עד ימות המשיח.

^ב דאם מגלה באיזה זמן יהיה אותו מאורע, ממילא ידענין דבגמר זמן כל המאורעות הוא זמן הגאולה.

^ג תנחומא (שם), וכעין זה הוא בבראשית רבה (צח, ב), ובמדרש לקח טוב (כאן), [הובאו לקמן בהערה מט]. וכן בתרגום יונתן (כאן) וז"ל: וקרא יעקב לבניו ואמר להם אֲדָפוּ מִסּוֹאֲבוֹתָא וְאַחֲרֵי לְכוּן רַזִּיִיא סְתִימָא קִיצִיִיא גְּנִיזָא.

שטייט אין מדרש רבה דא, וְשָׁמְעוּ "אֵל" יִשְׂרָאֵל, [אֵל מיותר, קרי ביה] "קֵל" יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם אִיז קֵל, - שהקדוש ברוך הוא קראו קֵל' - מה קֵל ה' איז בורא עולמות, אף ישראל אביכם בורא עולמות. מה הקדוש ברוך הוא מְחַלֵּק עולמות, אף ישראל אביכם מְחַלֵּק עולמות. אזוי שטייט אין מדרש רבה.

יב

ויש להבין, דהתינח מה שאמר אצל יעקב "בורא עולמות" יש לפרש מפני שבזכותו נברא העולם, וכדומה. אבל מה שאמר שיעקב "מְחַלֵּק עולמות" אינו מובן פירושו כלל, וכי היכן מצינו בכלל ענין כזה של חילוק עולמות (יא) איז דאך עפעס א פלא והפלא וואס ער זאגט.

מילא [אומרו בורא עולמות מובן, ווייל] די מפרשים און דער יפה תואר זאגן, [שיעקב] בורא עולמות, [היינו כי] בזכותו נברא העולם. אבער דער מְחַלֵּק עולמות, איז דאך גארנישט צו פארשטיין וואס ער איז מְחַלֵּק, וואס מיינט מען דאס מְחַלֵּק זיין עולמות, וואו געפינט מען דאס עפעס [ענין כזה אפילו אצל הקב"ה], וואס מיינט מְחַלֵּק עולמות.

יג

קושיא יב

גם להבין מה שייך ענין זה שיעקב מחלק עולמות, לענין זה הכתוב

(יב) און וואו קומט דאס עפעס [דא] אהער, למאי נפקא מינה זאגט ער דא אַז ער איז מְחַלֵּק עולמות.

יד

קושיא יג

בגמרא פסחים: כשנסתלקה ממנו שכינה, אמר להם שמא יש בכם שמץ פסול, והשיבו שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבינו אלא אחד. פתח יעקב ואמר בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. והתקינו חכמים לאומרו בקר"ש בְּחֻשָּׁא, משל לבת מלך שהריחה צִיָּקִי קְדֵרָה, וגנאי הוא לה שתאמר שיביאו לה, התחילו עבדיה להביא לה בחשאי

די גמרא זאגט אין פסחים, [אין] פרק מקום שנהגו:

ביקש יעקב לְגַלּוֹת את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, אמר שמא יש בכם פסול, [אזוי ווי] פון אברהם יצא ישמעאל און פון יצחק איז יצא עשו. פתחו כולם ואמרו [שְׁמַע יִשְׂרָאֵל] ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, כשם שאין בלבך אלא אֶחָד, כך אין בלבינו מחלוקת על הקדוש ברוך הוא¹, הקדוש ברוך הוא אֶחָד. פֶּתַח [יעקב אבינו] ואמר בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.

¹ כמבואר בגמרא מגילה (יח.): ואמר רבי אחא אמר רבי אלעזר, מנין שקראו הקדוש ברוך הוא ליעקב 'קל', שנאמר (וישלח לג, כ) [וַיֵּצֵא שָׁם מִצְרָיִם] וַיִּקְרָא לוֹ "קֵל" אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. דאי סלקא דעתך למזבח קרא ליה יעקב קל, ויקרא לו "יעקב" מיבעי ליה, אלא וַיִּקְרָא לוֹ ליעקב "קל", ומי קראו קל, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

² בגמרא פסחים (נו). אמר רבי שמעון בן לקיש, וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֶאֱסָפוּ וְאָגִידָה לָכֶם. ביקש יעקב לגלות לבניו קֵץ הַיָּמִין [זמן קץ הגאולה], ונסתלקה ממנו שכינה. אמר, שמא חס ושלום יש במטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו. אמרו לו בניו, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד [ופירש"י: שמע "ישראל", לאביהם היו אומרים]. אמרו, כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבינו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. אמרי רבנן היכי נעביד, נאמרוהו? [ופירש"י: להאי ברוך שם כבוד מלכותו, בקריאת שמע], לא אָמְרוּ משה רבינו. לא נאמרוהו? אָמְרוּ יעקב. התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי [=בלחש]. אמר רבי יצחק, אמרי דבי רבי אמי משל לבת מלך שהריחה צִיָּקִי קְדֵרָה [ונתאותה לאכול ממנו], אם תאמר [בפירוש לעבדיה שיביאו לה] יש לה גנאי, לא תאמר יש לה צער. התחילו עבדיה [שהבינו מעצמם שהיא רוצה את התבשיל] להביא בחשאי [בלי גנאי].

³ מלשון המדרש רבה המובא לקמן (בהערה י).

איבערדעם דערנאך ביי "קריאת שמע" האָבן די רבנן געזאָגט [היכי נעביד], נִמְרִינָהוּ, איז דאָך משה לא אָמרו, לא נִמְרִינָהוּ, יעקב אָמרו, אָלא האָבן זיי געזאָגט, זאָל זיין לִימְרוּ בַּחֲשָׁאִי.

מָשֶׁל לבת מלך שְׁהִרְיָה צִיקִי קְדָרָה^ט [ונתאותה לזה], אמרה, אם תאמר [בגלוי שרוצית לטעום מזה], גנאי הוא לה, לא תאמר, צער הוא לה, זי וויל דאָך עס האָבן. התחילו עבדיה להביא לה בַּחֲשָׁאִי, האָט מען איר געברענגט בַּחֲשָׁאִי. [עד כאן דברי הגמרא].

טו

להבין למה עבור שנסתלקה ממנו שכינה כשרצה לגלות הקץ, כבר חָשַׁשׁ על השבטים הקדושים שיש בהם שמץ פסול ח"ו לכאורה איז נישט צו פאַרשטיין די גאַנצע [מאמר].
(יג) ווען ס'איז נסתלקה ממנו שכינה [כדי שלא לגלות הקץ], פאַרוואָס האָט ער שוין געקלערט חלילה אַז זיי זענען שוין רשעים, [אַז] ס'איז דאָ אַ חשש שְׁמָץ עבודה זרה, צי אין אחדות הבורא זענען זיי עפעס מסופק?

טז

קושיא יד

להבין בתשובת השבטים, למה הוצרכו לומר "כשם שאין בלבך אלא אחד" כך אין בלבנו אלא אחד, והיה סגי שיאמרו רק "אין בלבנו אלא אחד".
(יד) וואָס איז דער "כָּשֶׁם", כָּשֶׁם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד. זאָלן זיי זאָגן פשוט "אין בלבנו אלא אחד" [ותו לא], וואָס איז דער "כשם שאין בלבך [אלא אחד]".

יז

קושיא טו

להבין מה שהמשילו ענין אמירת בְּרוּךְ שֵׁם לבת מלך שהריחה צִיקִי קְדִירָה, דמהו דמיון הַנְּמָשֶׁל לַמָּשֶׁל, דהתייחס בְּהַמְשָׁל שפיר יש בזה ענין גנאי ובושה, אבל בְּהַנְמָשֶׁל מה "גנאי" יש באמירת בְּרוּךְ שֵׁם, והלא אדרבה הוא "שבח" גדול להקב"ה
(טו) דערנאָך וואָס איז דער [מָשֶׁל, פון וואָס] מ'האָט איר געברענגט בַּחֲשָׁאִי, וואָס איז דאָס עפעס אַ גנאי [אמירת בְּרוּךְ שֵׁם].
דאָס מָשֶׁל איז דאָך נישט דומה לַנְּמָשֶׁל, דער ענין פון צִיקִי קְדִירָה איז אַ גִּנְאִי, אָבער 'דעס' [אמירת בְּרוּךְ שֵׁם] איז דאָך אַ "שְׁבַח" פאַרן בורא עולם, וואָס פאַר אַ גנאי איז עס אַז מ'זאָגט [עס דערפאַר] בַּחֲשָׁאִי, מ'דאַרף עס צו זאָגן בַּחֲשָׁאִי.

יח

קושיא טז

(טז) [גם ראוי להבין עצם הענין מה שפתח יעקב ואמר בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, ומהו השייכות מזה לכל הענין מה שהזהיר והודיע אז יעקב לבניו מה שיקרא להם באחרית הימים].
(הביאור בדברי רבינו באות פב-פה)

יט

הקדמה לקושיא יז

במדרש רבה הוסיף על העובדא הנ"ל של יעקב עם השבטים, דהו שאומרים ישראל בכל יום בשעת קריאת שמע: שְׁמַע "יִשְׂרָאֵל" אבינו ממערת המכפלה, אותו הדבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בְּנוֹ

דער מאמר [שבגמרא פסחים] איז אין די מדרשי חכמינו ז"ל מיט נוסחאות שונות.

^ט פירש"י ביומא (עה.): צִיקִי קְדָרָה. תבלין לתבשיל עָרַב ומבושם.

דאָ [בפרשת ויחי] שטייט עס אין מדרש [רבה, לפרש לשון] שְׁמַע "יִשְׂרָאֵל", דאָ זאָגט דער מדרש, פֿתּחוּ וְאָמְרוּ שְׁמַע "יִשְׂרָאֵל אבינו", זיי האָבן [עס] געזאָגט פֿאַר'ן פּאָטער. זאָגט ער, איבערדעם זאָגט מען עס 'כסדר' ביי "קריאת שמע", אזוי פירט אויס דער מדרש רבה. [הוא שישראל אומרים בכל יום] שְׁמַע "יִשְׂרָאֵל" אבינו שבמערות המכפילה, אותו הדבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בנו, דעם וואָס דו האָסט אונז געהייסן איז נאָך היצט אויך נוהג, ה' אַלְקִינוּ ה' אֶחָד. זיי טייטשן דעם שְׁמַע "יִשְׂרָאֵל", אַז דאָס גייט אַרויף אויף יעקב אבינו, שטייט אַרויס [ישראל אבינו] "ממערות המכפילה".

ב

וכן מפרש רש"י בפסחים לענין השבטים, דכשאמרו הלשון שְׁמַע "יִשְׂרָאֵל", קאי זה על יעקב אבינו רש"י זאָגט לעולם אויך אזוי, אין פסחים זאָגט רש"י, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, לישראל אביהם [היו אומרים]. [ונמצא] אַז דאָס גייט אַרויף אויף יעקב אבינו, בְּשַׁעַת מ'זאָגט ביי קריאת שמע שְׁמַע "יִשְׂרָאֵל".

כא

והגם דלפי פשוטו של מקרא קאי תיבת "ישראל" על הכלל ישראל, וכן לפי הדרשות שדרשו בגמרא לענין הלכה, אבל מכל מקום אמרו במדרש דהלשון "ישראל" מתפרש על יעקב אבינו, ואומרים כן לישראל אבינו ממערת המכפלה הגם אפילו אין די גמרא (ברכות יג.) [לא משמע כן], די גמרא זאָגט, איך לערן דאָך אַרויס פון דעם "שְׁמַע", הַשְׁמַע לְאַזְנוֹיָךְ [מה שאתה מוציא מפִּיךְ, לדעת החכמים. ולדעת רבין "שְׁמַע" בכל לשון שאתה שומע. זעט דאָך אויס, ס'גייט אַרויף [תיבת "ישראל"] אויף אידן. [וכן באמת] אין פֿשטות קען מען דאָך נישט זאָגן [דקאי על יעקב, דפשוטו של מקרא הוא, אַז] ס'גייט אַרויף אויף אידן, שְׁמַע "יִשְׂרָאֵל", אויפן כלל ישראל זאָגט מען, זיי זאָלן דאָס 'פֿאַרשטיין' אַז ה' אַלְקִינוּ ה' אֶחָד.

' בבראשית רבה (צח, ג): מכאן זכו ישראל לקריאת שמע. בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא לשנים עשר בניו אמר להם שְׁמַעוּ אֶל-יִשְׂרָאֵל שבשמים אַבְיָכֶם [והכי פירושו, ושמעו שְׁאֶל-יִשְׂרָאֵל שבשמים הוא אַבְיָכֶם ואין זולתו. עץ יוסף], שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה. אמר לו שמע ישראל אבינו, כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת, אלא ה' אלקינו ה' אחד. אף הוא פירש בשפתיו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי שמואל, הדא הוא שישראל משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים שמע ישראל אבינו ממערת המכפלה, אותו דבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בנו, ה' אלקינו ה' אחד. וכן הוא בדברים רבה (ואתחנן ב, לה): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל. מהיכן זכו ישראל לקריאת שמע, משעה שְׁנָטָה יעקב למיתה קָרָא לכל השבטים, ואמר להן, שמא משאני נפטר מן העולם אתם משתחוים לאלוה אחר, מנין, שכך כתיב (ויחי מט, ב) הַקְבִּצוּ וְשַׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וגו' מהו וְשַׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אַבְיָכֶם, אמר להן "אֶל-יִשְׂרָאֵל" אַבְיָכֶם הוא, אמרו לו שְׁמַע "יִשְׂרָאֵל" ה' אַלְקִינוּ ה' אֶחָד, והוא אומר בלחישת פִּירוֹךְ שֶׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. אמר רבי לוי, ומה ישראל אומרים עכשיו, שְׁמַע "אבינו יִשְׂרָאֵל", אותו הדבר שצויתנו נוהג בנו, ה' אַלְקִינוּ ה' אֶחָד. [ועיין מענין זה ברמב"ם הלכות קריאת שמע (א, ד)].

א" זלש"ק של רבינו בס"ג ויקרא תשכ"ז [מקוצר]: ביי "שמיעה" איז פֿאַרהאַנדן [לשון] הַאָזְנָה [והבנה], און ס'איז פֿאַרהאַנדן לשון קבֿלָה, שְׁמַע יוֹסֵף [הוא לשון הבנה] וכו', אַם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקִלִּי [הוא לשון קבלה]. קען זיין, איבערדעם שטייט "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" ה' אַלְקִינוּ ה' אֶחָד ... ביי יעדע אזרה ביי יעדע מצוה שטייט נישט "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" אַז דאָס דאַרף מען הערן, [ווייל] מ'ווייט דאָך, פֿאַר וועמען דען האָט אָנגעזאָגט די תורה הקדושה ... [ואם כן] זאָל ער זאָגן [רק] ה' אַלְקִינוּ ה' אֶחָד, וואָס איז דער "שְׁמַע", מ'זאָל הערן. נאָר וואָס דען, דער פסוק זאָגט מיר, זאָלסט נישט מיינען "אמונה" איז טייטש אזוי פשוט, [נאָר] מ'דאַרף "פֿאַרשטיין" וואָס אמונה הייסט, מ'דאַרף האָבן התבוננות. [ווי] דער ישמח משה (פרשת נצבים) שטעלט אַראָפּ אַזאָ קושיא פליאה, ער פרעגט אַ קשיא, אַז מ'גלייבט

אַבער זיי [חכמ"ל במדרש] טייטשן [כי] "יִשְׂרָאֵל" גייט אַרויף אויף יעקב אבינו, ישראל [אבינו] ממערת המכפילה.

כב

ובאמת ביפה תואר נדחק האיך אפשר לְדַבֵּר ליעקב אבינו, והלא איכא מאן דאמר דהמתים אינם יודעים מהנעשה בזה העולם. אבל באמת אין זה קשה כלל, דשאני יעקב אבינו שלא מת, הוא בחיים, ואם כן יש לומר דכולי עלמא מודי אצלו דידוע מהנעשה בזה העולם

דער יפה תואר^{כב} פלאגט זיך אפילו, ס'שטייט דאך ס'איז אַ פלוגתא אין די גמרא (ברכות יח.) צי מתים זענען יודע'ן [בצער דחיים, ומהנעשה בזה העולם. ולמאן דאמר שאינם יודע'ן, איך שייך לדבר כן ליעקב בשעת קריאת שמע].

נאָר לכאורה [כלפי יעקב אבינו] ווי קומט דאָס צו דעם [להפלוגתא הנ"ל, והלא] ס'שטייט דאך^{כג} יעקב אבינו לא מת, קען זיין גייט ביי אים נישט אָן די פלוגתא.

כג

אַבער על כל פנים זאגט דאך דער מדרש, [דהכוונה שאומרים שמע] ישראל אבינו ממערת המכפילה.

כד

קושיא יז

אבל מה שיש להבין בדברי המדרש הוא, דמה צורך יש לומר כן תמיד ליעקב אבינו כי "אותו הדבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בנו", דהלא פשיטא הוא שעדיין הוא נוהג בנו, ומה צורך להודיע זאת

(יז) נאָר אַבער דאָס לשון [שאומרים ליעקב] איז זייער שווער, אותו הדבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בנו. מ'דארף עפעס דערציילן אַז ס'איז נאָך 'היצט אויך' נוהג ה' אַלקינו ה' אַחַד? אַזוי זאגט דער מדרש.

לכאורה דאָס איז עפעס אַ הפלא ופלא, מ'זאָל נאָך קלערן אַז דעם איז שוין היינט חלילה נישט נוהג? [עד שצריך להודיע כי] עדיין הוא נוהג בנו.

אינעם באשעפער ווי קאָן מען זינדיגן? מ'שטייט פאַר'ן אייברשטן, בפניו. אלא חלילה גלייבט ער נישט? איז נאָך אַרגער, איז ער דאָך אַ 'מין', וויאזוי איז דאָס עפעס.

זאָגט ער, מ'וועט פרעגן די קשיא פון אים אויבן וואָס וועט מען ענטפערן. [ומסיק] אַז ס'איז נישטאָ קיין אַנדערער תירוץ נאָר וואָס די גמרא זאָגט (סוטה ג.) אַין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, דאָס איז דער פֿשט, ס'איז אַ רוח שטות, און איבערדעם 'פאַרשטייט' מען נישט, אפילו מען 'ווייסט' טאַקע אַז ס'איז דאָ אַ באשעפער, מ'גלייבט, נאָר מ'ווערט אַראָפּגעפירט [מדעתו], מ'פאַסט עס נישט אויף.

[ולכן] האָט די תורה הקדושה אָנגעזאָגט "שְׁמַע" יִשְׂרָאֵל, ער דאַרף אָנזאָגן זאָלסט "פאַרשטיין", [על דרך הכתוב] כִּי שְׁמַע יוֹסֵף, זאָלסט "פאַרשטיין" אַז ה' אַלקינו ה' אַחַד, ס'איז נישט גענוג [אַז דו 'ווייסט'], דו זאָגסט מיטן מויל, און דו גלייבסט אויך, אַלדינגסט, אַבער דו 'פאַרשטייסט' נישט. דער רוח שטות איז היפך הבנה. ס'איז נישט מקושר בלב אַזוי ווי ס'העט געברויכט צו זיין מקושר. ווען ס'זאָל זיין מקושר בלב, העט מען דאָך מורא געהאַט פאַר'ן אייברשטן כסדר, מ'העט זיך געפאַרכטן צו זינדיגן, [וכדכתיב] (יתרו כ, יז) בְּעִבּוֹר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תַחֲטֹא, [ולכן] דער פסוק זאָגט "שְׁמַע", אַז דו זאָלסט "פאַרשטיין".

^{כב} ביפה תואר (בפרשתן, צח ד. ד"ה [ישראל אבינו] ממערת המכפלה): בפרק מי שמתו (ברכות יח.) איכא פלוגתא אי מתי ידעי במילי דהאי עלמא, או לא ידעי. ונראה דהך אגדה סבירא ליה כמאן דאמר ידעי וכו'.

^{כג} בגמרא תענית (ה): אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת וכו', מקרא אני דורש, שנאמר (ירמ' ל, י) אַל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב וגו' כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעַךָ מִרְחוֹק וְאֵת זֶרַעְךָ מֵאֶרֶץ שָׁבָיִם, מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. [פירש'': מה זרעו בחיים, כשהוא מקבץ את ישראל מאֶרֶץ שָׁבָיִם, החיים הוא מקבץ, שהן בְּשָׁבִי, שהמתים אינן בְּשָׁבִי. אף הוא בחיים, שביאנו בגולה כדי לגאול את בניו לעיניו, כמו שמצינו במצרים וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל וגו', ודרשינן יִשְׂרָאֵל סָבָא].

וזלש"ק של רבינו בס"ג וישלח תשי"ד (לשון קדשו אות מב): יעקב אבינו "לא מת", ער איז דאך גרייט מיטן "גוף", בחיים חיותו. דאָס איז דאָך דער חילוק [בינו לשאר צדיקים], ער דאַרף אפילו נישט אויפשטיין קיין "תחיית המתים", [ווייל] ס'איז גאָר נישטאָ [בחינת מיתה אצלן], וכו'. נישט די בחינה [פון] "צדיקים במיתתן קרויים חיים" (ברכות יח.), נאָר מקיש הוא "לזרעו", [אַז] טאַקע "בחיית חיותו".

כה

והלא גם בכל מצות התורה הוא כן, שזאת התורה לא תהא מחלפת, ועדיין הוא נוהג בננו מבלי שום שינוי, וכל שכן במצוה זו של אמונת מציאות ויחוד ה' שהוא עיקר הדת

ביי כל התורה כולה [אף בשאר המצות] איז דאך פון די י"ג עקרים [להאמין] שזאת התורה לא תהא מחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו. [און] 'דאס' [מצות האמונה] איז דאך נאָר איינס, נאָר איין מצוה פון די תרי"ג מצות, [און] טאָקע דער יסוד פון אלעמען. איז דאך אַ קל וחומר [שלא תהא מוחלפת], איז חלילה אַ הוה אמינא אַז דעס איז נישט נוהג?

חלילה אַז מ'האַלט 'דאָס' נישט [קבלת עול מלכות שמים], איז דאך נישטאָ גאָרנישט. זיי זאָגן דאך דער פֿשט, [פאָרוואָס] אַסאָך [ראשונים]^י רעכענען עס גאָרנישט פון די [מנין תרי"ג] מִצְוֹת, [את הפסוק] אָנְכִי ה' אֱלֹהֶיךָ (יתרו כ, ב). ווייל אַז 'דאָס' איז נישטאָ, איז דאך גאָרנישטאָ קיין מִצְוֹת. [ווייל] דאָס ערשטע ברויך מען דאך מקבל זיין עול מלכות שמים, און נאָכדעם האָבן פּלאַץ [לקיים] די מִצְוֹת (עיין ברכות יג). [ואם כן צריך ביאור] וואָס זאָגט ער עפעס אותו הדבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בָּנוּ, [והלא פשיטא הוא ולא צריך למימרא].

כו

קושיא יח

בתנחומא מביא על עובדא זו של יעקב עם השבטים, מִשָּׁל לעבד חביב שהיה למלך, וקודם מיתתו רצה להראות לבניו איך יהיו נעשין בן חורין, וכשראה את המלך עומד עליו הפליג בדברים אחרים וצוה אותם להיות זהירים בכבוד המלך. וכך בעיקב, כיון שראה יעקב להקב"ה, התחיל אומר לבניו בבקשה מכם הוו מכבדים להקב"ה כשם שכבדוהו אני ואבותי

אין מדרש תנחומא^{טו} שטייט עס גאָר ווידער מיט אַן אַנדער לשון:

הָאָסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם, זֶה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב (ישעי' מג, כב) וְלֹא אֲתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב. זאָגט ער, מִשָּׁל לעבד [שהאמינו המלך כל מה שבידו], אַ מֶלֶךְ שֶׁהִיָּה לוֹ עֶבֶד חָבִיב, אַ עֶבֶד וואָס ס'איז חָבִיב אַצְלוֹ, ער האָט אים מאַמִּין געווען, ער איז געווען אַ חָבִיב ביי אים. אַן עֶבֶד, [שהיה] אַ געטרייער עֶבֶד פֿאַר'ן מֶלֶךְ.

כיון [שבא הזמן לפני] שמת העבד, כָּנַס את בניו והראה להם כיצד יהיו נעשין בני חורין, נתן להם דִּיתִיקִי וְאֹנִי, האָט ער [זיין] געוויזן די אַלע 'בריו' און 'ביכער' [=שטרות] וויאָזוי מ'קען זיך מאַכן פֿאַר בני חורין.

זאָגט ער [במדרש], רָצָה להראות להם זֶה, וראה את המלך עומד, ונתיירא, אמר להם, האָט ער מפליג געווען בדברים, הָווּ זהירין בכבוד המלך כמו שהייתי נזהר כָּל יָמִי. [עד כאן המשל].

^י עיין רמב"ן (שמות כ, ב), ובהשגות הרמב"ן על ספר המצות להרמב"ם (מצות עשה א), ובספר אור ה' להרב חסדאי. וע"ע בתהלים תפלה למשה (סב, יב), ובדברי יואל (ויקהל עמוד שצט), ועוד בכ"מ בדברי רבינו.

^{טו} בתנחומא (כאן, סימן ח. ובילקוט שמעוני רמז קנז): וְיִקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו וכו'. יעקב בקש לגלות לבניו את הקץ וכו', למה הדבר דומה, לעבד שהאמינו המלך כל מה שבדיו, בא העבד למות, קרא לבניו לעשותן בני חורין ולומר להם היכן דִּיתִיקִי שלהן וְהָאֹנִי שלהן, ידע המלך הדבר, עמד לו למעלה הימנו, ראה את המלך והפליג את הדבר שהיה מבקש לגלות להם, התחיל מדבר העבד לבניו בבקשה מכם, אתם עבדיו של מלך, הָיוּ מכבדין אותו כמו שהייתי אני מכבדו כל ימי. כן וְיִקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו לגלות להן את הקץ, נגלה עליו הקב"ה אמר ליה לבניך אתה קורא ולי לאו, שכן ישעיה אומר וְלֹא אֲתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב כִּי יִגְעַתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל, כיון שראה אותו יעקב התחיל אומר לבניו בבקשה מכם הָווּ מכבדים להקב"ה כשם שכבדוהו אני ואבותי, שנאמר (ויחי מח, טו) הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכוּ אֲבֹתַי לִפְנֵינוּ. אמרו לו יודעין אנו מה בלבך, ענו כולם שָׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגו', כיון ששמע מהם כך מיד (מז, לא) וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמָּטָה. התחיל אומר בלחש בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.

אָזוי אויך די זעלבע [בהנמשל], ער [יעקב אבינו] האָט זיי געוואָלט דערציילן, לגלות להם את הקץ, ראה את הקדוש ברוך הוא, אמר לו הקדוש ברוך הוא לבניך קראת ואותי לא קראת, זהו [שנאמר] וְלֹא אֶתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב. הפליגן בדברים אחרים ואמר להם הֲוֹוֹ זֶהִירִין בַּכְּבוֹד הַמֶּלֶךְ. אָזוי שטייט אין מדרש תנחומא.

כז

וגם בזה יש להבין מה דומה הַנִּמְשָׁל לַהַמְשָׁל, והלא בַּהַמְשָׁל רצה העבד להראות להם האיד נעשין בני חורין מן "המלך" עצמו, אבל בַּהַנְמָשָׁל רצה יעקב רק להודיע מתי יהיו בני חורין מן "האומות", ומה שייך זה לענין כבוד "המלך" זה הקב"ה

(יח) איז דאָך אויך גאָר אַ פּלא, דאָס מָשָׁל איז נישט דומה לַנִּמְשָׁל.

ער [העבד בַּהַמְשָׁל] האָט זיי געוויזן [וויאָזוי] צו ווערן 'בני חורין' טאַקע פונעם 'מלך', [מילא] אין הכי נמי אַז ער האָט געזען דעם מלך האָט ער זיך דערשראָקן, האָט ער שוין נישט געזאָגט. אָבער דאָ [בַּהַנְמָשָׁל] איז דאָך נישט "דער" פּאַל, ער [יעקב אבינו] האָט דאָך נישט גערעכנט חלילה [שיגלה להם וויאָזוי] צו ווערן בני חורין פונעם 'מלך'. דער "קץ" איז דאָך נישט ביי דער ענין. [שבזמן הקץ יהו נעשים בני חורין רק מן 'האומות', ולא ח"ו מן 'המלך'].

(ראה עוד קושיא יט באות נט)

כח

דברי התעוררות לימי השוכבי"ם

ובו קצת ביאורים בלשון הפסוק אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים

(עד אחר אות נא)

איידער איך וועל אויסקומען צום ביאור הענין פון די גאַנצע זאַך, פון די אַלע מאמרי חכמינו ז"ל אין דעם ענין (קושיא יג-יח). וועל מיר זאָגן וואָס איז דאָ מרומז [באומרו] הָאֲסֵפּוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים.

כט

לרוב המפרשים הלשון "בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים" קאי על סוף גלות האחרון, ולא על סוף גלות מצרים

[דהנה] יעקב אבינו האָט זיי געזאָגט בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים.

"אַחֲרֵית הַיָּמִים" מיינט מען דאָך לַכֹּל הדעות [בסוף גלות האחרון, או לימות המשיח].

ס'איז דאָ אַסאַך וואָס זאָגן^{טז} [אַז דאָס] מ'מיינט מען [בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים] אין 'מצרים',

אָבער [לויט] דאָס רוב פון די מפרשים^{יז} מיינט מען בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים^{יח} [לגלות הרביעית]^{יט}.

[וכן הוזהר הקדוש הולך בשיטה זו דקאי באחרית הימים של ימות המשיח, והיינו שביקש לגלות

את הקץ האחרון אשר הוא מכוסה מעין כל חי ונעלם מכל אדם, כי גלות מצרים היה לו זמן קצוב לגאולה

^{טז} עיין בדעת זקנים לבעלי התוספות וז"ל: אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם [בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים]. פירוש בסוף ד' מאות ושלשים שנה של גלות מצרים, ד'הימים' מכריחנו לפרש כן, דאי לא הוה ליה למכתב באחרית ימים', בסוף ימי העולם. ושמעתי, בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים של הקב"ה, דהיינו בסוף חמשת אלפים וכו'.

^{יז} עיין רמב"ן ורבינו בחיי וספורנו. (מקונטרס דברות קודש, ע"פ רשימות התלמידים בשעתו, בחלק הנחסר מן הריקארדינג).

^{יח} כאן שוב נחסר קצת על הריקארדינג, והשלמנו בלשון הקודש.

^{יט} ובלייל ש"ק ויחי תשי"ג (נדפס בדברות קודש לשוכבי"ם ח"א) ביאר רבינו, דאפ"ל דשני הפשטים עולים בקנה אחד, דאילו זכו אז היה הגלות מצרים סוף כל הגליות, ורק ע"י שחטאו והיו משוקעים במ"ט שערי טומאה ולא יכלו להתמהמה, הוצרכה להיות הגאולה לפני תום הד' מאות שנה, ומשום הכי צריכים להשלים השעבוד בשאר הגליות, וממילא כמה שאמר באחרית הימים מונח בזה שיהיה עוד אחרית הימים, דהיינו שבזמן מאוחר יהיה עוד גלות, וממילא נשמע דגלות מצרים לא יהיה על זמן ארוך, ונמצא שדיבר יעקב אבינו בזה מכל הגליות, הן מגלות מצרים והן משאר הגליות.

לבסוף ד' מאות ושלשים שנה וכדכתיב ויאמר לאברהם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה (לך לך טו, יג), וגם גלות בבל הי' מוגבל לשבעים שנה כדכתיב (ירמ' כט, י) כי כה אמר ה' כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקד אתכם והקמתי עליכם את דברי הטוב להשיב אתכם אל המקום הזה, ואף שלא ידעו הכוונה בבירור בפשטי הפסוקים עד עת הגאולה, מכל מקום על כל פנים נאמר להם בו זמן קצוב של שבעים שנה, משא"כ בהגלות המר הזה קץ הגאולה הוא סתום וחתום ולא נאמר בו שום זמן קצוב, ואע"פ שהוא טמון ורמוז בפסוקי יעודי הנביאים מ"מ אין לנו שום ידיעה עד מתי יתארך הגלות החל הזה, אבל רמז להם יעקב אבינו כל מה שיקרה את ישראל באחרית הימים לפני ביאת המשיח, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, ובפרט לאחר שאמר בפירוש האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים].

ל

ונמצא שבפסוק זה מרמז מה שהודיע להם יעקב את המצב והמאורעות שבעיקבא דמשיחא, סמוך לביאת המשיח [ולפי זה מרמז בדברי יעקב אבינו ע"ה שבפרשה זו, את כל המצב וכל המאורעות של הימים האחרונים לפני ביאת המשיח שהם ימינו אלה "עיקבא דמשיחא", והגיד להם יעקב אבינו ע"ה מה שיקרה את הכלל ישראל בדורות אלו, וכל ההתרפקאות והמאורעות שיעברו עליהם לפני ביאת משיח].

לא

והנה באלו ימי השובבי"ם שקורין בהם הפרשיות של גלות ויציאת מצרים ומתן תורה ובנין המשכן, הוא מסוגל לענין בירור הניצוצות הקדושים ותיקון החטאים שהם יסוד קדושת ישראל, כשם שהיה בגלות מצרים ולאחר צאתם משם [והנה בפרשיות אלו של ימי השובבי"ם קורין הענין של]^כ יציאת מצרים און קיבוץ נדחים, דאס איז געווען דער תכלית [פארוואס] אידן זענען געווען אין מצרים, [בשביל] בירור הניצוצות.

דאס זענען געווען די יארן, [דאס] איז געווען די זמנים, פון די גאנצע זמנים אין מצרים, און דערנאכדעם קבלת התורה, ביז צום בנין המשכן. די זמנים פון קיבוץ נדחים, וואס אידן האבן 'מתקן' געווען [הפגמים]. איבערדעם איז דאס התעוררות פון 'די טעג', פון די טעג וואס איז מסוגל צום 'תיקון' פון דעם עון, וואס איז דער שורש פונעם גלות. אין דעם איז תלוי גאולתן של ישראל, [און] דאס איז דער דער יסוד קדושתן של ישראל. דאס איז דער יסוד.

לב

ובענין קדושה זו היה מעולם "עבודה" גדולה לבני ישראל, כי בזה תלוי כל הקדושה של איש ישראל, ודביקותו בהקב"ה, ועון זה הוא מסך המבדיל בין ישראל לאביהם שבשמים, וגורם אריכות הגלות, ובוזה תלוי ענין קיבוץ נדחי ישראל [וענין זה] דאס איז אייביג געוועזן [עיקר העבודה בזה], דאס איז דער יסוד פון די "קדושה" פון א איד, וויאזוי מ'קאן זיין דבוק אין בורא כל עולמים, מ'קאן זיין דבוק אין באשעפער.

[והפגם בזה] דאס איז דער מסך המבדיל [בין ישראל לאביהם שבשמים. ועל זה נאמר] (תהלים ה, ה) [כי לא קל חפץ רשע אפה] לא יגרף "רע"כא. חלילה דער חטא דאס איז דער מסך המבדיל, 'דאס' איז דער מסך המבדיל בין ישראל לאביהם שבשמים.

און 'דאס' איז דער גרם, דאס איז דער גרם פון אריכות הגלות, אזוי ווי ס'שטייט^{כב}. דאס איז דער גרם פון אריכות הגלות.

^כ כאן חוזר וממשיך הריקארדינג.

^{כא} וכמבואר בזהר הקדוש (ח"א סב. קפח. ריט:), דפסוק זה רומז על חטא זה שנקרא "רע" בעיני ה' (וישב לח, ז).

דאָס איז מען מתפלל אויף קיבוץ נדחים [בברכת תקע בשופר]^כ, איז דאָך אויך די תפלה [שנתקן על תיקון חטא זה, להתפלל] ביי יעדן [תפילה אויף] קיבוץ גליות, און קיבוץ נדחים. [יען כי בתיקון זה, שהוא בירור הנצה"ק, תלוי קיבוץ נדחי ישראל מן הגלות].
דאָס איז אייביג געווען די עבודה.

לג

ומבואר בנועם אלימלך בפרשתו, כי כל העבודה של האדם בתורה ומצות, ומסירת נפשו לה, הכל תלוי לפי מה שהוא עומד במדה זו של שמירת הברית, וזה מכריע הכל

ס'שטייט אין נועם אלימלך^{כד}, [לפרש הפסוק בפרשתו] וַיִּקְרָא לְבָנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ וגו' שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי, און ער טייטשט אויס די פסוקים אין 'דָּרְךָ הָעֲבוּדָה', כְּדָרְכוֹ בְּקוּדָשׁ:

וַיִּקְרָא לְבָנוֹ לְיוֹסֵף, 'וואָס' אַ איד איז פועל מיט מַצוֹת און מעשים טובים, מיט תורה, תורה און עבודה, און מסירת נפש, זאָגט מען אָבער, נאָך אַלעס זאָגט מען שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי, דעם אַלעס איז תלוי אין 'דעם', וויאָזוי מ'זעט אויס 'וואו מ'האַלט' אין דעם תיקון פון דער מדה, תַּחַת יְרֵכִי. חלילה אַז מ'האַט דאָרט פוגם געווען, איז דאָס אַ קלקול פאַר אַלעמען, [אַז סיי] 'וואָס' מ'טוט, 'וואָס' מ'טוט האָט עס נישט 'דעם' חשיבות. אַלעס איז תלוי אין שִׁים נָא יָדְךָ [תַּחַת יְרֵכִי].
אַזוי שטייט אין נועם אלימלך.

לד

וצריך לידע, דזה ברור שכל ענין של "תיקון" בזה הענין, הוא חשוב מאוד, ומועיל הרבה לעבודת ה' וקיום כל התורה והמצות [נאָר] אף על פי כן, אַזויפיל איז זיכער על כל פנים, אַז 'וואָס' מ'טוט [לתקן], איז דאָס אַלעס אַ שטיקל תיקון.

אַ איד אַז מ'בעט דעם באַשעפער, מ'בעט דעם באַשעפער מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל נאָך קאַנען מתקן זיין [מה שפגם בְּעֵבֶר, און] דער עיקר איז מ'זאָל נישט 'ווייטער' פוגם זיין [בְּעֵתִיד], ברענגט עס אודאי [תיקונים גדולים], איז דאָס אודאי העלפט עס מיט, קאָן מען 'גיכער' צוקומען לְקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, [און אַז] מ'זאָל זיין דבוק אין הקדוש ברוך הוא.

אָבער על כל פנים שטעלט ער אַראָפּ [בנועם אלימלך] אַז דאָס איז מער ווי אַלעס.

^{כב} בספר יסוד יוסף (בתחלת הספר אות כה) כתב: כי ידוע מכל המחברים, דאריכות הגלות הוא מכח חטא זה. - ובספר חן טוב (פרשת חוקת, במהדורא חדשה עמוד קפא) כתב ביאור הענין, דביאת המשיח תלוי עד שיכלו כל הנשמות הנמצאות באוצר ששמו "גוף", ועל ידי עון זה נופלים ח"ו נשמות להקליפות, עיי"ש.

^{כג} כמבואר בפרי עץ חיים שער העמידה (פרק יט) אצל ברכת תקע בשופר, נוסח יהי רצון להתפלל שם על תיקון חטא זה. וכנדפס בסידור תפילה ישרה, וסידורי האר"י, ועוד.

^{כד} בנועם אלימלך (בפרשתו, בד"ה או יאמר ויקרבו): וַיִּקְרָא לְבָנוֹ לְיוֹסֵף. לכאורה היה לו לומר לבנו יוסף. אך הענין הוא, מה שהאדם מקיים התורה שאינו עובר על מַצְוֹתָיו, אינו אלא במדריגת "עבד", שאינו עובר על מצות אדוניו. אבל להיות נקרא "בן" למקום, צריך לעשות לעצמו גדרים וסייגים, ולהוסיף בעבודה לפי שכלו הזך ממדרגה למדרגה. וזהו וַיִּקְרָא לְבָנוֹ, פירוש מי הוא בנו, לְיוֹסֵף, שמוסיף תמיד כנ"ל. שִׁים נָא יָדְךָ, לפי שהצדיק הגדול המוסיף תמיד בעבודה, צריך לשמור עצמו שלא יפול לגאות מחמת שיסבור שהוא טוב ומטיב בעבודה להוסיף בה תמיד, והתקנה לזה הוא לזכור תמיד ולחשוב שכל זכויותיו אינם כדאי להנצל פעם אחד מחטא קרי רחמנא ליצלן אם נזדמן לו, ובזה יכנע וישפל. וזהו וַיִּקְרָא לְבָנוֹ לְיוֹסֵף כנ"ל, שִׁים נָא יָדְךָ פירוש כל כחך, הם התורה והמצות שאתה מקיים, שים הכל תַּחַת יְרֵכִי רמז על החטא הנ"ל (עי' זוה"ק בשלח סא. ויחי רמ:). אם חס ושלום נזדמן לך, אז הכל חלף ועבר חס ושלום. ובזה תנצל מן הגאווה. וזהו אַל תִּקְבְּרִנִי בְּמִצְרַיִם הֵם הַקְּלִיפוֹת הַנִּקְרָא מִצְרַיִם, וק"ל.

לה

גם בנועם אלימלך פרשת מקץ, מבואר ענין הנזכר, דכל התורה והמצוות תלוי לפי מצב האדם במדה זו, ושמירת קדושתה מיט דעם טייטשט ער, אין פרשת מקץ זאגט ער אויך^{כה}, וואָס טייטשט מ'שפּיעט רעב ומרעיבו [שבע, שאמרו בגמרא] (סוכה נב:) אבר קטן יש באדם [משפיעו רעב, מרעיבו שבע].

אפילו מ'איז משפיעו, מ'איז "זאט מיט תורה ומצות", אף על פי כן קאן מען זיין חלילה רעב, [טאָמער] אז מ'האָט 'דאָרטן' נישט מתקן געווען. און אפילו מרעיבו, אפילו גאָר מ'האָט "ווייניג אין תורה ומצות", פונדעסטוועגן איז שבע, אז מ'איז אָבער 'דאָרטן' [כראוי], אז מ'פאַררעכט 'דאָרטן'.

לו

אבל בדור הזה קשים מאוד הנסיונות בענין זה, והשי"ת בודאי דן לפי המצב של גודל החשכות והנסיונות, ורואה בצערם של ישראל ומקבל לרצון כל תנועה של התאמצות האדם לשמור עניו ומחשבותיו כראוי

נאָר אָבער, אף על פי כן, גאָר שווער, גאָר שווער [איז] זיך צו באַפרייען [מפגם זה] אין דעם דור השפל, [אין] דאָס גרויסע חשכות. נאָר השם יתברך קוקט אודאי [לפי המצב], דעם גרויסן חשכות, און די גרויסע נסיונות.

אָבער אף על פי כן אז מ'איז זיך מתאמץ, מ'איז זיך מתאמץ מ'זאל זיך אָפהיטן, מ'זאל זיך אָפהיטן די מחשבות, און די געדאַנקען, מיט די אויגן. אין יעדן פרט, אז מ'האָט זיך אינזין. איז אודאי הקדוש ברוך הוא, הקדוש ברוך הוא איז דאָך אָודאי, ער קוקט צו בצערן של ישראל, [וואָס] אידן זענען זיך מצער [אז] מ'קאן נישט פאַררעכטן אזוי ווי מ'ברויך. [און] הקדוש ברוך הוא איז זיך מרחם, אז מ'איז מקבל תשובתן של ישראל, תורתן ועבודתן, אז מ'איז עוסק דערינען.

לז

[הקדמה לשוב קושיא ז]

וכל זה ראה והודיע יעקב מראש, איך שיהיה המצב שלנו "באחרית הימים", בגודל הנסיונות הן מצד מיעוט הדעת, והן מצד קלקול הדורות שירדו פלאים

איבערדעם האָט דער בורא כל עולמים [דאָס מודיע געווען ליעקב אבינו, כדי שיהיה לנו זאת לקצת נחמה] (כדלהלן אות צט). מ'האָט געזאָגט [את אשר יקרא אתכם "באחרית הימים", כמו שיתפרש בסמוך (אות מו-נא)].

^{כה} בנועם אלימלך (פרשת מקץ, בד"ה או יאמר ויהי מקץ): ומרמז הכתוב שיש כמה גווני צדיקים שאין אחד דומה לחבירו וכו', יפות מראה ובריאת בשר, רמז יפות מראה לצדיקים אשר אור פניהם תאיר לעיני כל אדם, חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ח, א). ובריאת בשר, רמז גם אם אינו למדן, רק שהוא מתנהג עצמו ביושר לפי יכולתו, ושומר את בשרו שיהיה בריא, שלא יתקלקל על ידי עונותיו חס ושלום, בפרט ששומר הברית הקדוש שהיא העיקר, גם זה אחיזתו באחד ממדרגות העליונים.

וזהו שרמזו חכמינו ז"ל (סוכה נב:) אבר קטן יש באדם, רעב שבע. יש לומר הפירוש רעב כמו שאמר הכתוב (עמוס ח, יא) לא רעב ללחם פי אם לשמע דבר ה'. והיינו גם אם הוא רעב, שאינו כל כך למדן שיוכל לעסוק בתורה תמיד, אף על פי כן יכול להיות שבע, אם שומר את האבר שהוא ברית המעור, וברית הלשון, והעינים מהסתכל בנשים. שבע רעב, רמז ההיפוך מזה, אם אינו שומר הברית ומטמא עצמו ח"ו בניאופים וטומאות שונות, בהסתכלות בנשים ושאר דברים כדומה, אשר על ידיהם יטמא את בשרו ברית הקודש, מה זה מועיל אם הוא שבע בתורה, אף על פי כן הוא רעב ממנה, כי יבלענו הקליפות ח"ו. וצריך האדם להתאמץ מאוד ולשמור את נפשו על ידי בשרו, שלא יטמא את בשרו כנ"ל, ויהיה יפות מראה ובריאת בשר, מצדיקים הנאחזים באחד מז' מדרגות עליונים.

לח

לאָמיר זען. איבערדעם, אַצינדערט זעט מען דאָך [פירוש הכתוב], בַּאֲחֲרִית הַיָּמִים [סמוך לימות המשיח] זענען טאַקע די נסיונות נאָך גרעסער. דאָס גרויסע חֲשָׁכוֹת. קודם דער מַעוֹט הַדַּעַת, מ'איז נישט מְשִׁיג, מ'ווייסט גאַרנישט [חומר העון, עד היכן הדברים מגיעים], ביז מ'דערזעט זיך מ'פאַלט אַרײַן אין אַ פֶּגֶם. און דערנאָך דער קְלָקוֹל הַדּוֹרוֹת, דער קְלָקוֹל הַדּוֹרוֹת וויאַזוי די גאַסן זענען אויס. [בו בזמן] ווען זַעֲרִין אֵינּוֹן, דעס ביסל אידן וואָס מ'ווייסט נאָך גאַר אַז ס'איז דאָ אַ תורה אויף דער וועלט. איז דאָך דער מַצֵּב הַדּוֹר, דער מַצֵּב הַדּוֹר רייסט דאָך מיט, די גרויסע נסיונות.

לט

ורואין בחוש איך שכל הכתות שהעמיד הם"מ להסית ולהדיח את ישראל מן התורה והאמונה, ראשית מלאכתם הוא להכשיל את ישראל בעניני קדושה, ע"י שעושים מעשיהם בתערובות וכדומה. ומה גופא יכולין ללמוד איך שזהו יסוד הכל [ויען שענין זה הוא יסוד קדושתן של ישראל ויסוד הגאולה מתגבר בזה הסטרא אחרא]. איבערדעם זעט מען, אַזוי ווי מ'זעט בעווננו הרבים די אַלע פֶּתוֹת [הציונים], די אַלע פֶּתוֹת וואָס זענען געשטעלט אויף צו פאַרדאַרבן, אויף צו פאַרדאַרבן און חלילה אַראָפּפירן אידן פון אידישקייט, זיי זענען געשטעלט מסיתים ומדיחים אויף אויפצוהאַלטן די גאולה, הייבט זיך אָן דאָס ערשטע מיט ריקוד בחורים ובתולות, מיט תערובות. וואָרן די סטרא אחרא וואָס ס'פירט זיי, ווייסט גאַנץ גוט אַז "דאָס" איז דער פונדאַמענט, מיט 'דעם' וועלן זיי אַלעס געווינען. מיט 'דעם' וועלן זיי געווינען אַלעס. דאָס זעט מען, די אַלע פֶּתוֹת מינים ממנים שונים, רובם ככולן, ביי דעם הייבט זיך אָן [הַסְתָּם וְהַדְחָתָם] - אפילו די וואָס זיי זאָגן גאַר אַז מ'ויל תורה ומצות [ככתות המזרח] - הייבט זיך אָן דאָס ערשטע מיט תערובות בחורים ובתולות. פון דעם [אליין] זעט מען אַז דאָס איז דער יסוד.

מ

ומבואר בתוספות יו"ט, דלכן נמנה זה בין הנסים שבבהמ"ק, מה שלא אירע קרי לכהן גדול ביום כיפור. דיען כי בו ובעבודתו היה תלוי עיקר נצחונם של ישראל נגד השטן, על כן התאמץ היצר נגד הכהן גדול בכל כחותיו, עד שהוצרך לנס להנצל מזה דער תוספות יום טוב זאָגט^כ ביי לא אירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים, אויף דער לא אירע קרי לכהן גדול זאָגט ער וואָס איז דאָס אַזאַ רבּותא אַז דאָס איז געווען פון די עֲשָׂרָה נְסִים אין בית המקדש, [והלא הכהן גדול ביום כיפור] ער האָט אַ גאַנצן טאָג נישט געגעסן, און אַ גאַנצע נאַכט איז ער 'אויף' געווען, ער איז דאָך נישט געשלאָפן, [ובכהאי גוונא] טרעפט זיך [ביי] אַן אַנדערן אויך נישט.

^כ במשנה דאבות (ה, ה): עֲשָׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבְרָהָם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, לֹא הִפִּילָה אֵשָׁה מִרִּיחַ בֶּשֶׂר הַקֹּדֶשׁ וכו', וְלֹא אִירַע קָרִי לְכַהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּיּוּרִים וכו'.

וכתב שם התוספות יו"ט: יש מי שהקשה ולמה יארע לו קרי, אחר שהיה מזרזין אותו כל שבעת הימים, והוא בטהרה כל היום ההוא, וזקני העם כל הלילה לא יחשו מלזרזו. והתשובה, כי יצר הטוב ויצר הרע מתקוטטים זה עם זה כשני אויבים, וכשאחד מהן קרוב להיות מנוצח יתחזק על עמדו בראותו כי כלתה אליו הרעה. והרבה מן האנשים בעת פטירתן יתחזקו וידברו דברים טובים כאילו הם בריאים. ולזה היה קרוב מאד להיות הכהן בעל קרי. כן כתב במדרש שמואל (אבות שם) בשם החסיד ז"ל.

זאָגט דער תוספות יום טוב, אַזוי ווי צוויי אירע וואָס זענען לוחם, ווען ס'קומט צום סוף, אַז איינער זעט אַז 'יענער' וויל זיך מתגבר זיין, לייגט ער אויף אים אַלע כוחות.

זאָגט ער, דער יצר הרע די סטרא אחרא האָט זיך מתמודד געווען מיטן כהן גדול אין יום כיפור [בכל כוחם], דאָס איז געווען די שטאַרקסטע מלחמה, אַז ער [הכהן גדול] האָט מנצח געווען און אידן האָבן זוכה געווען [על ידו] אינעם הייליגן טאָג, [לכן] פאַרלייגט ער זיך מער [להכשילו], איבערדעם איז עס אַלעמאַל אַ נס [במה שלא אירע לו].

מא

וכמו כן יש לומר לענין מצב דורינו "באחרית הימים", שלכן הנסיונות הם גדולים עתה כל כך, לפי שמחמת שפלות הדור כל יהודי עושה עתה בעבודתו רושם גדול בשמים, מעין רושם הכהן גדול ביום הכיפורים, ולכן הבעל דבר מתאמץ כל כך נגד כל יהודי, עד שצריך ממש "נסים" להנצל מידי חטא

אַזוי קאָן מען זאָגן "היינט", אין די אַחרית הימים.

מ'וואָרט [שוין] אויף די ישועה, און ס'הענגט אויף 'אַביסל אידן', [ולכן] פאַרלייגט זיך דער בעל דבר אויף "יעדן איד".

יעדער איד האָט היינט [כח כזה, ועבודתו] מאַכט אַזאָ רושם - זעט אויס - ווי דער כהן גדול אין בית המקדש!

וואָס 'דעמאָלטס' איז געווען אַ גאַנץ דור פון צדיקים און קדושים, עובדי השם, [אַבער] 'היינט' איז דאָ [נאָר] דעם ביסל אידן, געציילטע אידן, אין אַזאָ שפלות, מאַכט דער רושם [שלהם] זייער גרויס.

איבערדעם פאַרלייגט ער זיך, פאַרלייגט זיך דער בעל דבר [אויף 'יעדן' איד]. איבערדעם זענען גרויס די נסיונות.

מב

נאָר אַבער, [אַז] מ'זאָל אַמט'דיג דינען דעם באַשעפער, אַמט'דיג בעטן דעם בורא כל עולמים, אַמט'דיג זיך אַכטונג געבן, [דעמאָלטס] געשעט "נסים" פאַר אַ איד אַז מ'ווערט ניצול.

[ווי] דער אמת איז, אַז אַ איד ווערט ניצול [מהנסיונות], איז טאַקע אַ "נס", לויט ווי מ'פאַרלייגט זיך [וכמו שנעשה לכהן גדול].

מג

ולפי זה יש לפרש דלשון אֲשֶׁר "יִקְרָא" אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, מתפרש כעין מה שפירשו בפסוק אֲשֶׁר קִרְךָ בְּדֶרֶךְ, דעמלק רצה להתגבר על ישראל לממא אותם ח"ו בענין זה

[והנה] ס'שטייט אֲשֶׁר קִרְךָ בְּדֶרֶךְ (תצא כה, יח), זאָגט דער מדרש (תנחומא תצא, ט), ביי עמל'קן, ביי דעם אֲשֶׁר קִרְךָ, [דהכוונה] ער האָט דיך מְטִמָּא געווען מיט טומאת קרי, פאַרדעם זאָגט ער אֲשֶׁר 'קִרְךָ'.

דאָס איז געווען עמל'ק'ס כח^כ, עמל'ק האָט אויך מיט דעם אָנגעהויבן, עמלק אַז ער האָט געוואָלט גובר זיין אידן, האָט ער זיך פאַרלייגט [אויף דעם].

אַזוי "די אַלע כּתוּת" וואָס זיי גייען דעם וועג, זענען שלוחים פון עמל'קן, [דכתיב ביה] אֲשֶׁר קִרְךָ בְּדֶרֶךְ.

^כ עיין באורך בס"ג בשלח תשט"ו (לשון קדשו קונטרס טז, מאות כז ולהלאה).

מד

איבערדעם זאגט דער פסוק, יעקב אבינו האָט מודיע געווען יאָגידה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר "יִקְרָא" אֶתְכֶם.

מה

[קושיא ז]

דלפי פשוטו לכאורה אינו מובן לשון אֲשֶׁר "יִקְרָא", דהלא שום דבר בעולם אינו 'במקרה', רק בהשגחה עליונה [דהנה לפי פשוטו] לכאורה וואָס זאָגט ער עפעס אֲשֶׁר "יִקְרָא", איז דען פאַרהאַנדן אַ מְקָרָה.

יעקב אבינו אויף בְּאַחֲרִית הַיָּמִים [אמר לשון אֲשֶׁר "יִקְרָא", וקשה] איז דען דאָ אַ מְקָרָה? אַלעס איז דאָךְ בְּהִשְׁגָּחָה עֲלִיוֹנָה!

מו

[ישוב קושיא ז- באופן א]

אבל לדרכינו הכוונה שיעקב רמז להם את גודל הנסיונות שיהיה בענין זה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נאָר ער האָט זיי מרמז געווען, אַז בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וועט זיך דערוועקן דער כח פון עֲמָלִקָן, [ולזה אמר] אֲשֶׁר "יִקְרָא" אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, די זעלבע טומאה [ווי] אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ, מ'וועט זיך פאַרלייגן אויף אידן מיט 'דער' טומאה.

מז

איבערדעם קאָן מען זען, זענען די גרויסע נסיונות. ס'איז שוין אַ נסיון, ווען מ'גייט אַריבער די גאָס און מ'קומט אַהיים און מ'האָט נישט פוגם געווען די מחשבה, האָט מען געהאַט 'סייעתא דשמיא'. אוי ווי אַ איד ברויך זיך מְתַאֲמֵץ צו זיין.

מח

אוי מ'זעט בעונונו הרבים, מ'קען זיך אַ ראיה נעמען, אַזוי ווי מ'זעט דאָךְ בְּמָקוֹם הַקּוֹדֵשׁ [בארץ ישראל]. ס'איז בְּמָקוֹם הַקּוֹדֵשׁ, און אידן ברויכן געהאַלפן ווערן, און די אַלע וואָס זיי ווילן מסית ומדיח זיין [לעכב הגאולה], האָבן זיך אויך אויף דעם פאַרלייגט. דאָס איז דער שורש קדושתן של ישראל. פאַרלייגט מען זיך מְטַמֵּא צו זיין אידן מיט 'די' בחינה, פון די תערוכות'ער, אַזוי ווי מ'פאַרלייגט זיך.

קאָן מען פאַרשטיין אַז דאָס זענען די שלוחים פון עֲמָלִקָן (כדלעיל אות מג).

דאָס איז די בחינה [שאמר יעקב] אֲשֶׁר "יִקְרָא" אֶתְכֶם [בְּאַחֲרִית הַיָּמִים] (כדלעיל אות מו).

מט

[ישוב קושיא ז- באופן ב]

מבואר ברמב"ם דעיקר הוספת התוכחות והעונשים, הוא על שאין תולין את העונש והצרה "בהשגחה" מן השמים לסיבת החטא, אלא חושבין שכן אירע "במקרה" של טבע העולם

קען זיין ס'ליגט נאָך אין דעם אֶת אֲשֶׁר "יִקְרָא" אֶתְכֶם.

[דהנה] דאָס איז דער גרעסטער [עונש, באם תולין הכל במקרה].

[ווי] דער רמב"ם זאָגט^{כח} [בביאור הכתוב] אִם תֵּלְכוּ עִמִּי בְּקָרִי [בחקותי כו, כא], [דהכוונה]

אַז מ'וועט אָנהענגען אין אַ "מְקָרָה", מ'מיינט אַז ס'פירט זיך אַלדינגס אַזוי אַליין.

^{כח} ברמב"ם הלכות תענית (א, א-ג): מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הציבור וכו', ודבר זה מְדַרְכֵי התשובה הוא וכו'. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו, אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרה נקריה, הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף

ג

וענין זה הוא חלק מן גודל "ההסתרת פנים", שאין מרגישין בהשגחה העליונה, רק חושבין שהצרות הם באקראי ווי דער אמת, די הסתרה איז אזוי גרויס, אז מ'מיינט ס'איז אלעס מקריים, און ס'האט זיך אזוי געפירט, וואָס אידן זענען פאראיבער געגאנגען די אלע צרות. [מיינט מען] דאָס איז אלעס אַ מקרה.

נא

והודיע יעקב אבינו שכן יהיה המצב באחרית הימים, שמחמת גודל ההסתרה יתלו כל המאורעות והצרות כאילו הם "במקרה", ולא כבדורות הקודמים שהבינו וידעו שכל הצרות הם "בהשגחה עליונה", וידעו מחמת איזה חטא בא זה עליהם, והתאמצו לתקן אותן החטאים

איבערדעם האָט ער יעקב אבינו דאָס אויך מרמז געווען, אז דאָס חשפּות הגלוּת, די צרות השעבוד, וועלן זיין מיט אַזאַ ביטערע הסתרה, אז ס'וועט גאָר אויסזען ווי אַ "מקרה".

[ווייל] אין 'פאַרציטנס' אַז ס'איז עפעס 'געשען', האָט מען עס געשפּירט די השגחה, און מ'האָט געוואוסט "פאַרוואָס", און מ'איז עס געגאנגען "פאַררעכטן", מ'האָט זיך פאַרלייגט אויף דעם מ'זאָל מתקן זיין [מה שגרם להצרה]. 'היינט', מ'איז געבליבן ערום ויחף, אזוי אָרעם און נאָקעט פון תורה און פון מצות. מ'האָט זיך נישט וואו צו קערן און וואו צו ווענדן. ס'איז נאָך קיינמאָל נישט געווען אזוי ווי אין דעם דור השפל.

איבערדעם האָט ער געזאָגט אַז "יקרא" אַתְּכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, ס'וועט אויסזען ווי אַ "מקרה", [עס] דאָכט זיך אלעס פירט זיך באַקראַי.

נב

ישוב הקושיות שבתחלת הדרוש

הקדמה לישוב קושיא ד

לשון "אסיפה" ולשון "קיבוץ" שהזכיר יעקב, רומז על תיקון אלו החטאים, "ללקט" את אשר פזרנו, בבירור והעלאת הניצוצים הקדושים. וכן לשון "ושמעו" מתפרש כן, על דרך הכתוב "וישמעו" שאול את העם

איבערדעם קען זיין.

דעס האָט ער געזאָגט האָספּו [שהודיע להם את אשר "יקרא" אַתְּכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים], מלשון אַזְּרָךְ בְּדָרְךְ, שזה רומז על חטא זה, (וכנ"ל אות מו באופן הראשון). [און] דערנאָך האָט ער געזאָגט הִקְבִּצוּ וְשָׁמְעוּ. הִקְבִּצוּ [ווייזט אויף] קיבוץ נפזרים, [והורה להם התיקון] זיי זאָלן 'מקבץ' זיין, לִלְקֹט אֶת אֲשֶׁר פִּזְרָנוּ.

נג

דאָס ווייסט מען דאָך, אַז מיט תורה, און מיט עבודה, און מיט אידישע טרערן, נעמט מען צוזאַם די אלע נדחי ישראל, די אלע ניצוצין הקדושין, אזוי ווי ס'שטייט אין ספרים הקדושים.

הצרה צרות אחרות. הוא שכתוב בתורה (בחקותי כו, כז-כח) וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקִרְי וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם בְּחַמַּת קְרִי, כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו, אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי. [וכן כתב הרמב"ם גם במורה נבוכים חלק ג, פרק לו. ובאגרת תימן (וכמו שציין לזה רבינו בוינאל משה, וכדהובא לשונו לקמן בהערה מ). וכן כתב זה גם באגרת תחיית המתים, ובאגרת לקהל מארשיליא, ואכמ"ל].

איבערדעם האָט יעקב אבינו געזאָגט **הַקְבֵּצוּ וְשִׁמְעוּ**, "וְשִׁמְעוּ" איז [אויך פון] לשון וְשִׁמְעוּ שְׂאוּל אֶת הָעָם (שמואל א' טו, ד) [דפירושו שהקהיל ואסף את העם], זיי זאָלן זיך "איינזאַמלען".

נר

ישוב קושיא ד

איבערדעם **הַקְבֵּצוּ וְשִׁמְעוּ פִּנִּי "יעקב"**, [שיתקנו וילקטו הניצוצים הקדושים], דורכדעם וועט מען זוכה זיין וְשִׁמְעוּ אֶל "יִשְׂרָאֵל" אַבִּיכֶם, דאָס איז שוין אַ העכערע בחינה.

נה

התחלת ישוב קושיא ט

אַזוי ווי דער מדרש זאָגט (לעיל אות ט), **הָאֲסָפוּ, הִטְהֵרוּ. "הִטְהֵרוּ"**, מ'זאָל זיך מְטַהֵר זיין. דאָס איז דאָך דאָס ערשטע [תיקון], די בחינה פון טְהִירָה. (ראה עוד באות קא)

נו

הקדמה לישוב קושיא יח

מדברי הנזר הקודש במעם שהקב"ה לא רצה שיגלה את הקץ

(עד אחר אות עא)

בנזר הקודש בשם הוזה"ק: שאם היה יעקב מְגַלֵּה הקץ לבניו, היה בידם להעביר שורש הרע ולהגביר שורש הטוב לקרב בו הקץ שלא בְּעוֹנָתוֹ

ס'שטייט אין נזר הקודש (בפרשתן צח, ג), [לפרש מה שאמרו ז"ל בפסוק] **הָאֲסָפוּ וְאִגִּידָה לָכֶם**, ביקש יעקב לְגַלוֹת את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה.

ברענגט ער׳ט, ס'שטייט אין זוהר הקדוש פאַרוואָס ער האָט נישט געטאַרט מְגַלֵּה זיין דעם קץ, ווייל ווען זיי העטן גיווען געוואוסט דעם קץ העטן זיי גיווען דוחק געווען, העטן זיי גיווען מפיר געווען דעם כח הרע, [און] זיי העטן גיווען דוחק געווען דעם קץ.

פרעגט ער דער נזר הקודש, וויאָזוי קאָן מען דאָס טון. אַז זיי ווייסן דעם "זמן" קען מען עפעס מפיר זיין [דעם כח הרע]?

כט עיין בנזר הקודש בזה באריכות גדול. ותוכן דבריו הוא (כמובא בדברי יואל וז"ל): על פי מה דאיתא בזוהר הקדוש סדר זו (ע"י רלד), שבהיות יעקב מְגַלֵּה הקץ לבניו, היה בידם להעביר שורש הרע ולהגביר שורש הטוב לקרב בו הקץ שלא בעונתו, עכ"ד הוזה"ק. אולם זה מְחַסֵּר ביאור, כי איך יהיה בידם לקרב הקץ שלא בעונתו ע"י גילוי זמן הקץ. גם צ"ב ליישב הא דאמרינן שנגלה הקץ ליעקב, והרי אמרו ז"ל (מדרש תהלים, מזמור צא) על בחינת הקץ דאפילו לבא לפומא לא גליא.

וכתב לתרץ על פי מה דאיתא בפרק חלק (סנהדרין קב.) עת מזומנת לרעה ועת מזומנת לטובה וכו', ופירשו חכמי האמת שכל עת וזמן יש לו מזל ושר מיוחד הממונה עליו למעלה בעולם הגלגלים, וכן כזה יש גבוה מעל גבוה בעולם העליון וכו', שעל כל עת וזמן ממונה עליו מדה המיוחדת המאיר בו וכו', ולעולם זמן הקץ אינו אלא בעת רצון המיוחד לו וכו', אלא שהבורא יתברך ברצונו משנה עתים ומחליף את הזמנים להקדים העת רצון כפי רצונו יתברך, וזהו בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה, כשיהיו ישראל בבחינת זכו, יקדים הבורא יתברך מדת העת רצון המיוחד לגאולה, לסדרה שלא במקומה וקודם זמנו, כדי למהר ולהחיש הגאולה.

ומעתה נראה לי דהא דאמרינן שנתגלה הקץ ליעקב, לאו היינו זמן הקץ ממש, דהא כתיב (ישעי' סג, ד) כִּי יוֹם נָקָם בָּלָבִי, דאפילו ליביה לפומיה לא גליא, אלא רצ"ל שנתגלה ליעקב אבינו המדה והמדריגה שתלוי בה העת רצון של הקץ האחרון, וזה בא לגלות לבניו. ולכן כתבו בזוהר הקדוש, שע"י גילוי הקץ היה בידם להעביר שורש הרע ולקרב בו הקץ שלא בעונתו, כהא דאמרינן (מדרש תהלים, מזמור צא) מפני מה הראשונים היו מתפללין ונענין, מפני שידעו להתפלל בשם וכו', וממילא אילו ידעו חכמי הדורות באיזה מדריגה מתקרב קץ הזמן, היה לאל ידם לכוון ברחמים בכוונה הידועה המיוחדת לאותה מדריגה, לסדרה שלא במקומה, כדי לדחוק ולקרב את הקץ שלא בעונתו. אבל באמת כבר אמרו במדרש חזית (שיר השירים רבה, פ"ב) כי הקץ שלא בעונתו אינו טוב וכו', ולכן לא היה רוח המקום נוחה לגלות בחינת הקץ, כי אין רצונו יתברך להביא גאולה שלא בעונתו אלא אחר תשלום התיקון בתשובה שלימה כראוי, ועל כן נסתם ממנו ידיעה זו. עכת"ד הנזר הקודש.

נז

ומבאר הנוה"ק: כי יש בשמים כוכב ומזל המיוחד לאותה רגע ועת של הגאולה, והגאולה א"א להיות בזמן אחר, רק שאם הקב"ה רוצה להקדים הגאולה בזמן אחר, אז משנה העתים ומחליף הזמנים, להעמיד אותו כוכב ומזל שלא בעונתו. והנה ביאור הפסוק "בַּעֲתָהּ אֶחֱשָׁנָה", שאחיש את העת עצמה

איבערדעם 'טוט אויף' דער נזר הקודש אן ענין נפלא.

[דהנה] ס'איז דאך ידוע, טאקע דאס שטייט אויך, ס'שטאמט דאך אויך פון נזר הקודש (שם), [שמפרש לשון הפסוק] בַּעֲתָהּ אֶחֱשָׁנָה (ישעי' ס, כב), [ומה שדרשון] (סנהדרין צח:) לא זכו איז בַּעֲתָהּ, און זכו איז אֶחֱשָׁנָה.

זאגט ער [לפרש] וויאזוי מ'מיינט "בַּעֲתָהּ" אֶחֱשָׁנָה. וואָרן לעולם איז דא א "זמן" אויף די גאולה, דאס קען נישט זיין נאָר אין 'דעם' זמן. ס'איז דא א "רגע", א "שעה" [המיוחד להגאולה].

זאגט ער, 'דער' זמן איז דאך אויסגערעכנט.

די גאַנצע בריאת העולם, פון בריאת העולם ביז צום סוף, יעדע שעה און מינוט איז דאך אויסגערעכנט [וואָס] ס'האט זיך זיין [ענין המיוחד לו]. איז דא א זמן, א "רגע" [המיוחד להגאולה].

דורך דער גאַנצער הילוך, דער גאַנצער הילוך פון די מערכת השמים, די כוכבים און מזלות וואָס זענען מַשְׁתַּמֵּשׁ, איז דא א "זמן", א "רגע" וואָס ס'איז פון די "גאולה", און דאס קען נישט זיין אַנדערש.

נאָר וואָס דען [יש עצה], דער בורא עולם נעמט 'דעם' זמן - אז ער וויל אַמאָל צואיילן - און גיט אים א 'ריק' [אויף צוריק], דער בורא כל עולמים איז מַשְׁנֶה עֲתִים [ומחליף את הזמנים], און ער איז [דאס] מַסִּיד כְּרִצוֹנוֹ. נעמט ער 'דעם' זמן [המיועד להגאולה], און גיט אים א שטעל אַנִידער 'פריער'.

איבערדעם זאגט ער [דזה שאמר הכתוב] בַּעֲתָהּ אֶחֱשָׁנָה, איך וועל "דעם זמן אליין" צואיילן, [ומה שאמרו זכו אֶחֱשָׁנָה, הכוונה דאס] זכו, וועט זיין אֶחֱשָׁנָה און בַּעֲתָהּ [שתיהם ביחד].

נח

ואלמלי היו יודעים זמן הקץ, דהיינו אותה העת והרגע של הגאולה, היו יכולין בעלי השגות גדולות להקדים הזמן, ע"י שמות הקדושים והשבעות בקבלה מעשית, אל השר של אותו כוכב ומזל וכדומה, ואז לא היה טוב הדבר לקרב הקץ שלא בעונתו, כי אין רצון הבורא בכך, ולכן לא הניחו מן השמים שגלה יעקב את הקץ לבניו

זאגט ער אזוי: ווען מ'העט גיווען געוואוסט פונקטליך דעם זמן פון די גאולה, ס'איז דאך געווען אַזעלעכע [בעלי מוחות] וואָס זיי האָבן געקענט דעם שם הַמְּפֹרָשׁ, און זיי האָבן געקאָנט וואונדערליכע זאַכן טון, העטן זיי גיווען געקאָנט אַוועקריקן דעם זמן [הגאולה] מיט די ידיעות השמות, מיט די כוחות פון קבֻלָּה מַעֲשִׂית, העטן זיי גיווען געקאָנט א ריק געבן "דעם זמן" אויף 'פריער'. העט גיווען די גאולה געווען ווען פריער.

נאָר ס'איז אָבער נישט גוט, ס'לאַזט זיך נישט גוט אויס.

אז ס'איז נישט דער זמן וואָס דער בורא עולם זעט ס'איז לטובה, איז נישט גוט, לאַזט זיך עס נישט גוט אויס, אפילו ווען ס'העט געווען גיווען אין זמן. [און] איבערדעם האָט ער [יעקב] נישט געטאָרט מַגִּלָּה זיין דעם קץ. אזוי זאגט דער נזר הקודש.

נט

קושיא יט - למה יעקב רצה מתחלה לגלות את הקין

נאָר פאַרוואָס יעקב אבינו האָט יאָ געוואָלט [מקודם לגלות הקין], נייט ער זיך שוין
[בנור הקודש^ל, וויאָזוי עס] צו פאַרענטפערן.
נאָר קען זיין [בטעם שרצה יעקב לגלות].

(ההמשך בתירוץ רבינו על זה, להלן באות סג, ובאות צז)

ס

תוספות ביאור על דברי הנזר הקודש, במעם שהקב"ה לא רצה שיגלה את הקין
(עד אחר אות עא)

[והנה] היינט זעט מען שוין - דער נזר הקודש דָּלָה חֲסָפָא וְאַשְׁכָּחא מְרַגְנִיתָא
תוֹתִיָּהּ^{לא} - דעס וואָס דער נזר הקודש טוט אויף [ווי ס'טויג נישט למהר הקין].
ווייל דער אמת, ווער ס'טוט 'דאָס' [איז דאָך אַ כפירה אין השגחת הבורא ב"ה (כדלקמן)].

סא

מצינו במדרש וברש"י על איכה, דבזמן החורבן היו שם "רשעי ישראל" שלא נתייראו מן החורבן, בהיותם יכולים להשביע
את השרים שלמעלה לעשות כרצונם. רק שהקב"ה חילל והחליף את משמורת השרים דלמעלה, ועי"כ הופר עצתם

[דהנה] לעולם 'קען מען' דאָך [מִשְׂבִּיעַ זיין די שָׂרִי מעלה], אַזוי ווי ס'שטייט דאָך אויך
[בזמן חורבן ביהמ"ק] חִלַּל מַמְלָכָה וְשָׂרֶיהָ (איכה ב, ב), זאָגט אויך רש"י^{לב}, דאָס שטאַמט
אויך פון דברי חכמינו ז"ל (איכ"ר ב, ה), אַז ס'איז געווען [אַזעלכע פון] די 'רשעי ישראל',
[וואָס] זיי האָבן געקאַנט מִשְׂבִּיעַ זיין די שָׂרִים, דעם שָׂר שֶׁל אֶש [און] שָׂר שֶׁל מִים, [און]
זיי האָבן נישט מורא געהאַט פאַר גאַרנישט. איבערדעם האָט מען 'פאַרטוישט' די
שָׂרִים, [כדי] זיי זאָלן נישט וויסן [למי להשביע]. ווען זיי האָבן מִשְׂבִּיעַ געווען [כגון לשר
של אש], האָט ער געזאָגט איך האָב עס נישט אין די הענט, מ'האַט פאַרטוישט די
שָׂרִים, "חִלַּל" מַמְלָכָה וְשָׂרֶיהָ" אַזוי ווי ס'שטייט.

סב

ובזה מובן דברי הנזר הקודש, דאם היו יודעין הקין, היה חשש שמא "הרשעי ישראל"
יעשו פעולות להקדים הקין שלא בעונתו, ע"י השבעות להשרים וכדומה

אַזוי איז דאָך געווען, 'דערפריער' איז געווען אַזעלכע 'מוחות'. טאַקע צווישן
די, אפילו צווישן די "רשעים" זענען געווען אַזעלכע 'בעלי מוחות' וואָס זיי האָבן
דאָס געקענט.

איבערדעם האָט ער נישט געטאַרט מְגַלָּה זיין דעם קין^{לג}. [כדי שלא יתוודע זמן הקין,
מחשש שמא הרשעים ישיבועו השרים בשם המפורש להחליפו בזמן מוקדם].

^ל עיין קצת מתירוצו להלן באות סד, ד"ה ער [הנזר הקודש].

^{לא} פירוש שהגביה את החרס, ועי"ז מצאתי מרגליות תחתיו. והוא מלשון הגמרא מכות (כא:), וכעין זה הוא ביבמות
צב: (ובכא מציא יז.), דאיתא שם שרבי ינאי אמר הלכה משם החכמים, ואמר רבי יוחנן שזה יש ללמוד ממשנה.
אמר לו רבי ינאי לרבי יוחנן בדרך משל, אי לאו דִּדְלָאי לָךְ חֲסָפָא מִי מִשְׁפַּחַת מְרַגְנִיתָא, ופירוש, דאילו לא
אמרתי ההלכה, לא היית יודע ללמוד פֶּשֶׁט בהמשנה באופן זה. ולענינינו הכוונה, דהנזר הקודש גילה לנו קצת
מן הענין, ועי"ז נוכל להרחיב הביאור בזה.

^{לב} וז"ל רש"י שם: וְשָׂרֶיהָ. מדרש אגדה יש, אלו שָׂרִים של מעלה שהחליפם, הממונה על האור מינה על המים,
והחליף כל הממונים, לפי שהיו 'ברשעי ישראל' בעלי שם המפורש, ובטחים הם שישביעו את שרי מעלה
להצילם מאש וממים ומחרב, ועכשיו כשהיו משביע את שר האש בשמו, והוא משיב אין ממשלה זו בידי, וכן
כולם.

^{לג} ועיין ויואל משה (א, כח) שהביא דברי הישמח משה (שה"ש ב, ז) שאסור לבני עלייה לעשות פעולות ע"י
השָׁבָעוֹת, וכן דברי החתם סופר (ליקוטי שו"ת סי' פו) שלא לעשות כמו שעשה ר' יוסף דיליריינא על ידי השבעות
וכדומה. וע"ע בס"ג ואתחנן תשכ"ב.

סג

ישוב קושיא י"ט (שבאות נט)

אבל יעקב לא חשד את השבטים בכך שיעשו מעשה כפירה ומרידה בהקב"ה כזאת, ועל כן שפיר רצה מתחלה לגלות הקץ, ולא חשש שמא יחליפו הזמנים מחמת זה

נָאָר אָבער, יעקב אבינו האָט אויף דעם נישט גערעכנט [לחוש שמא יעשו כן, כי לא חשד את השבטים שיעשו רָשָׁע כזה] ל"ד.

וואָרן ווער ס'טוט 'דאָס' מיט דער געוואָלד [פאָלט אַריין אין כפירה (כדלקמן)].

סד

ומה שמתרץ הנוה"ק בזה כי מתחלה לא ידע יעקב שיש חסרון באם הקץ הוא שלא בעונתו, והו' דחוק מאוד לומר כן ער [הנזר הקודש] וויל גאָר זאָגן, אַז ער [יעקב אבינו] האָט גערעכנט אַז ס'איז נישט קיין פעלער אַז ס'איז נישט אין זמן. אָבער דאָס קען דאָך נישט זיין, זעט מען דאָך .. אין דעם הענגט מען אָן היינט ל"ה.

סה

אבל לדרכינו ניחא, שהמעם הוא כי לא חשד את ישראל בכך שידחקו את הקץ, שהוא כפירה בהשגחת הבורא ווייל דער אמת, ווער דאָס טוט, איז דאָך שוין אַ כפירה אין השגחת הבורא ב"ה.

סו

וכשם שהתורה אסרה מעשה כשפים, עבור שלא נמסר השתדלות כזאת לבני אדם, כן אסרה תורה לדחוק את הקץ, כי אין זה דומה לשאר ענינים של צרכים גשמיים שהתורה התירה לעשות "השתדלות" לזה, אבל בענין הגאולה לא נמסר זה לשום אדם רק הוא ביד הקב"ה לבדו, וע"כ כל העושה השתדלות ופעולות לזה הרי זה ככופר בהשגחת ה' והנהגתו אַזוי ווי די בחינת פְּשָׁפִּים וואָס ס'איז מכחישינ פמליא של מעלה (סנהדרין טו:), ל"ו, און מ'האָט עס גע'אַסר'ט. אַזוי ווי דער רמב"ם זאָגט (מורה נבוכים ג, לז) יעדער מְכַשֵּׁף איז [בכלל] אַן עובד עבודה זרה. מ'האָט דאָס גע'אַסר'ט. [ולא התירה התורה לעשות השתדלות ופעולות באופן כזה].

סז

[כמו כן הוא באותן הדוחקים את הקץ, שהם ככופרים בהשגחת הבורא, כי לא התירה התורה לעשות השתדלות בענין הגאולה (כדיבאר עוד להלן באות עו)]. ווייל דאָ אָט ביי 'דעם' [ביי ענין "הגאולה"] מוז מען פאַרלאָזן אויפן אייבירשטען, דאָס זעט קיינער נישט נאָר דער באַשעפער, ווען ס'איז ראוי צו זיין דער זמן הגאולה. ממילא אַז מ'טוט 'דאָס' [להחליף את הזמן כדי למהר את הקץ], קלערט מען דאָך אַז מ'פאַרשטייט מער, אַז מ'טוט זיך אַליין, [וממילא] דאָס איז 'שוין' אַ "כפירה". (ראה עוד להלן אות עו)

סח

וכמו שרואין בחוש בימינו, דאפילו הדוחקים הקץ בסתם פעולות, לא ע"י השגות והשבעות בכחות רוחניים, ג"כ המתפתים אחריהם נופלים לידי כפירה, כי כל ענין דחיקת הקץ בא משורש הכפירה, כי המאמין בה' יודע שא"א ליקח הגאולה מעצמו אַזוי ווי מ'זעט בעונינו הרבים 'היינט', [דאפילו] אַז מ'ריקט גאָרנישט דעם זמן, אפילו ס'איז [באמת] פאַר'ן זמן, וואָס ס'איז זיכער גאָרנישט [דאין בו שום ענין גאולה].

ל"ד זהו חלק הראשון בישוב קושיא יט (שבאות נו), למה לא חשש יעקב לגלותו. וחלק השני בטעם שבאמת רצה לגלותו, יבואר להלן באות צו.

ל"ה כפי הנראה מדברי רבינו כאן, שהיו איזה מן המסיתים ומדיחים באותן ימים, שתלו בוקי סרוקי בדברי הנזר הקודש אלו, כאילו ללמוד מהם היתר על מעשה הרשעים המינים שבזמנינו. ולזה העיר רבינו לדחות סברא זו.

ל"ו והכוונה בזה שיש להם כח להכריח בשרי מעלה שיעשו כפי רצונם ע"י השבעות וכח הכשפים, כמבואר ברמב"ן (דברים יח, יט). (דברי יואל).

[און] אפילו זיי פאַרשטייען גאַרנישט, נאָר די סטרא אחרא פירט זיילי. און [עם כל זה] מ'מיינט אויך שוין, און מ'פאָפט זיך [כאילו יש בזה איזה אתחלתא דגאולה ח"ו].
און דאָס איז אַלעס פון די "שורש הכפירה". ווייל ווער ס'גלייבט אין באַשעפער, דער ווייסט אַז מ'נעמט זיך נישט אַליין קיין גאולה. ער איז גאַרנישט מסופק אין דעם. ממילא [מי שעוסק בדחיקת הקץ] פאַלט מען אַריין - דער סוף איז - אין 'כפירה'.

סט

וכן היה בימי כת ש"צ [שנפלו לידי כפירה]. ואלמלי היה יודע זמן הקץ, מי יודע
אם לא היה עושה פעולות להחליפו, כי היה בכחו להראות גדולות ונוראות

אַזוי ווי ס'איז געווען מיט די כת שבתי צבי [שר"י]. שכל הנוטים אחריו סרו אח"כ מדרך האמונה לגמרי].

ער דער שבתי צבי האָט דאָך [געקענט שם המפורש], קאָן זיין ער האָט 'דאָס' אויך גיווען געקענט [להחליף הזמנים בקבלה מעשית] - ער האָט דאָך געקאָנט דעם שם המפורש, און ער האָט דאָך געוויזן גדולות ונוראות, - ווען ער ווייסט דעם זמן, קען זיין העט ער טאָקע "דאָס" אויכעט, העט ער טאָקע "דאָס" גיווען געטון.

ע

אלא שבימינו אין צריכין לשום השגות וכחות, כי מתפתים גם אחרי סתם שפלות וכפירה

[נאָר] ב'ימינו אַלע ברויך מען 'גאַרנישט' [קיין כוחות והשגות], ס'איז אַזוי נידריג דער דעת, [מ'איז] אָן דעת, [אז] מ'ווערט פאַרפאַפט און פאַרפירט פון "איינפאַך שפלות", און פון "פראָסטער כפירה" ^{לח}.

עא

ועכ"פ שפיר מובן למה לא רצה הקב"ה לגלות את הקץ

איבערדעם האָט דער בורא כל עולמים [נישט געלאָזט מַגְלָה זיין].

עב

ישוב קושיא יח

וגם שפיר מובן למה המשילו זאת במדרש, לעבד שקרא לבניו איך להיות בני חורין מן "המלך", כי הדוחקים את הקץ הם כמורדים במלך מלכי המלכים

מיט דעם פאַרשטייט מען דעם מדרש [תנחומא, והמשל לעבד וואָס] ער האָט געוויזן וויאָזוי מ'ווערט בני חורין, [והנמשל ליעקב אבינו שרצה לגלות זמן הקץ].

^{לו} עיין בקונטרס על הגאולה ועל התמורה (סימן לג) שכתב, ובאמת הרשעים עצמם אינם יודעים ומרגישים מי מנהיג ומנהל אותם, וכעין שהסביר הרדב"ז (שור"ת סימן תרמא) ענין הפר בימי אליהו וכו'. ומסיים, וככה הוא עם הרשעים שרוצים לעשות רעה, ולפעמים אין יודעים ואין ביכולתם להשיג הדבר ההוא, והס"מ מנהל ומנהיג אותם אף בלי ידיעתם. ורואין זאת בחוש, ובפרט בדורינו השפל שהרשעים עושים כמה דברים שהם כנגד השכל אפילו לשיטתם, והם עצמם אינם יודעים כי השטן הוא שמתעה אותם ומכריחם לעשות כן.

^{לח} עיין ויואל משה (א, קעה). וע"ע בשיחה עם כ"ק האדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל, אור ליום ה' פרשת לך תשכ"ח (נדפס בדברות קודש לסדר בראשית תשכ"ח), איך שרבינו מבאר החילוק שבין נסיונות דורינו נגד הנסיונות שבדורו של כת ש"צ ימ"ש.

וע"ע בס"ג נשא תשכ"ז (לשון קדשו, אות כג) וז"ל: די גמרא זאָגט בפרוש (ע"ז נה). הבא לטמא פותחין לו, דער ס"מ באַווייזט נסים, ער דרייט אָן אַ זאָך און פירט עס אַזוי צו. [נס'אין] 'עקסטערע חסדים' אַז ס'איז קיין "נסים" נאָך 'נישט' געשען [לטובת הציונים, נאָר] אַלעס איז שטותים והבלים [כי הכל הוא רק אופני הצלחה המלוּבשים בטבע, כמובן פאַר דעם] ווער ס'קוקט און ווייסט 'אַביסל'. פאַרוואָס איז נאָכנישט געשען קיין נסים? [ווייל אַזוי ווין קוב"ה לא עביד ניסא למגנא, [כך] דער ס"מ איז זיך [באגאנגען אָן דעם] זעט אויס, אַז ער קאָן זיך באַגייין אָן נסים באַגייט ער זיך אויך. ער זעט דאָס שפלות הדור, [אז] ער ברויך נישט קיין נסים, ער ברויך נאָר 'אַנשטעל' אַ זאָך אַז מ'זאָל קענען זאָגן 'ליגנט' אַז ס'איז נסים, איז אויך שוין גענוג צו 'פאַרבלענדן' דאָס דור. בחנם ווייזט ער נישט קיין נסים. אַז נישט, העט שוין געווען נאָך גרעסערע נסים.

[ובזה שפיר מוכן וואָס] הקדוש ברוך הוא האָט געזאָגט וְלֹא "אַתִּי" קָרָאתָ יַעֲקֹב. [שכרוך בזה ענין מרידה "בהמלך", כי] אַז זיי וועלן זיך וויסן אַליין [הרשעים, מתי הוא "זמן" הקץ], וועלן זיי זיך דאָס פרובירן [להחליף הזמן] און מ'וועט גאָרנישט רופן צום "באַשעפער". דאָס איז נישט גוט.

ממילא טויג שוין נישט [לגלות את הקץ], איז געווען נסתלקה ממנו שכינה, [ווייל] מ'טאָר דאָס נישט מַגְלָה זיין. איבערדעם איז דאָס טאַקע איינס [המשל והנמשל].

עג

ישוב קושיא יא-יב

זמן הזה נקרא בדברי חכז"ל בשם "עולם הזה", ולאחר ימות המשיח נקרא "עולם הבא", ונמצא שאז הוא עולם אחר. ויע"א בודאי היה בכחו להקדים זמן הגאולה, ולעשות חילוק העולמות מעולם הזה לעולם הבא, ועכ"ז לא עשה כן בידעו כי הוא נגד רצון הבורא. והודיעו זאת כאן לבניו, כדי שילמדו ממנו שלא לעשות שום פעולה של דחיקת הקץ

איבערדעם האָט ער דאָס געוויזן [אחר כך להשבטים], אַז דאָס קען נישט זיין. און אַ ראיה האָט ער געזאָגט, וְשָׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם, [וודשו במדרש שאמר להם יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם איז קל, מה הקב"ה בורא עולמות ומחלק עולמות, אף יעקב כן].

האָט ער אַ קוק געגעבן שוין, [כשראה] אַז מ'טאָר דאָס נישט מַגְלָה זיין. האָט ער געזאָגט מ'זאָל זיך לערנען פון יעקב אבינו, [וואָס] ער קאָן מַחְלֵק זיין [עולמות]. [דהנה] ס'ווערט דאָךְ אָנגערופן [הימים שלאחר] ביאת המשיח הייסט דאָךְ "עולם הבא", [ווי] די גמרא זאָגט דאָךְ (ברכות לד:) אֵין בֵּין "עולם הזה" לעולם הבא אלא שיעבוד מלכיות, די גמרא רופט דאָךְ אָן ביאת המשיח [בשם] עולם הבא^{לט}.

ממילא יעקב אבינו האָט אודאי געקענט [שהיה בכחו להשפיע השמים], ער האָט יאָ געקענט מַחְלֵק 'עולמות' זיין.

נאָר ער האָט נישט געוואָלט. און ער איז געזעסן אין מצרים, ער איז דאָרט געזעסן און געוואָרט פאַר השגחת הבורא ברוך הוא. [ולזה אמר להם], הכלל מ'זאָל זיך טאַקע פון 'אים' אַליין לערנען.

איבערדעם האָט ער געזאָגט שָׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם [כפשוטו של מקרא], מ'זאָל זיך פון 'אים' לערנען.

[דכשנסתלקה שכינה מטעם שאמר לו הקדוש ברוך הוא דיש בזה חשש וְלֹא אַתִּי קָרָאתָ יַעֲקֹב], האָט ער שוין געזען אַז דאָס איז נישט גוט, האָט ער אָנגעהויבן "דאָס" צו באַוואָרענען [לבניו], ס'זאָל זיין שָׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם.

עד

ישוב קושיא יג

ומובן גם כן למה חשש עליהם שמא יש בהם שמץ פסול, כי מכיון שראה שנסתלקה ממנו שכינה כדי שלא ידחקו הקץ, חשש שמא יש בדעתם מחשבות כאלו של דחיקת הקץ, שיש בזה ענין של כפירה בהשגחת ה'

איבערדעם איז רעכט וואָס ער האָט מורא געהאַט טאַמער האָבן זיי אַ שמץ [ע"ז]. ווייל ער האָט געזען אַז ס'איז נסתלקה ממנו שכינה, אַז מ'טאָר דאָס נישט מַגְלָה זיין, [מחשש] טאַמער אַז מ'וועט זיך 'וואַגן' אַליין צו טון, זיי וועלן זיך זוכן אַ גאולה

^{לט} עיין בדברי הרמב"ן בשער הגמול, שבסוף ספר תורת האדם. ובדברי היפה תואר פרשת בשלח.

ועיין באורך בדברי יואל בשלח (עמוד שלה). ובדרשה א' פנחס תשי"ט (לשון קדשו הערה כז). ובס"ג קדושים תשי"ט (לשון קדשו אות מב).

[לפני הזמן]. האט ער געוואוסט דאָס איז שוין נאָר, דאָס שלעפט שוין אין מינות, האָט ער שוין מורא געהאַט פֿאַר זיי. [כי מכיון] אַז מ'טאָר דאָס נישט מַגְלָה זיין, זעט אויס מ'האַט זיך צו פֿאַרכטן [שירצו לדחוק את הקץ ח"ו, שהוא ענין כפירה].

עה

ולזה השיבו לו שִׁמְעֵי יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, דכשם שאין בלבו מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבם אלא אחד. והם אין להם מחשבות כאלו של דחיקת הקץ, והחשש שלא לגלות הקץ הוא רק עבור דורות האחרונים, ולא עבור השבטים האֲבָבִן זיי געזאָגט ניין, מ'האַלט נישט ביי דעם. מ'האַט נאָר מורא געהאַט זעט אויס פֿאַר די 'שפּעטערע דורות'.

האָבן זיי געזאָגט ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, 'זיי' גלייבן אין אחדות הבורא ברוך הוא, אַז נאָר דער בורא כל עולמים קען העלפן אידן.

עו

כאָטש וואָס מ'האַט איבערגעגעבן פֿאַר'ן מענטש צו 'טון' [השתדלות לפרנסה ושאר עסקיו, כדכתיב] וּבִרְכָּתֶיךָ כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה (ראה טו, יח), ווי דער חובת הלבבות (בפ"ג משער הבטחון) זאָגט טעמים, פֿאַרוואָס מ'האַט איבערגעגעבן אַ מענטש זאָל טון 'צרכי הגשמיים' און כדומה.

אַבער וואָס ס'איז נוגע צו דער "גאולה", האָט מען גע'אַסר'ט [לעשות השתדלות, וגם השביעו על זה שלא יעלו בחומה ולא ידחקו את הקץ (כתובות קיא.)].

דאָס האָט מען נישט איבערגעגעבן, [ושייך] נאָר פֿאַר'ן בורא עולם אַליין^מ.

^מ וז"ל רבינו ביואל משה (א, מה): וכבר הבאתי דברי חכמינו ז"ל (בראשית רבה מד, יח) שאמרו על הכתוב (לך טו, יג) יָדַע תֵּדַע, ידוע שאני מפזרן, תדע שאני מכנסן, ידוע שאני משעבדן, תדע שאני גואלם. ולכאורה יפלא מה שכפל הכתוב ידוע תדע, להזהיר את אברהם אבינו ע"ה בפרטיות על אלו הענינים של גלות וגאולה וקיבוץ גליות שִׁידַע שהוא מהקב"ה, הלא המאמינים יודעים שגם בשאר דברים כל הנעשה הוא מהקב"ה, והוא אחד מיי"ג העיקרים לידע שהוא לבדו יתברך שמו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

וכתב הרמב"ן בסוף פרשת בא (יג, טו) שאין לאדם חלק בתורת משה עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ביחיד בין ברבים. וכן הרמב"ם ז"ל באגרת תימן פירש הכתוב (בחקותי כו, כא) וְאִם תִּלְכּוּ עִמִּי קָרִי, דרצה לומר שיחשבו שיש מקרה בלא השגחה, וכן כתב גם בספר המורה (ג, לו), ואם כן תימה מה שדרשו חכמינו ז"ל ביתורא דקרא דידע תֵּדַע, דקאי בפרטיות על אלו הדברים של גלות וגאולה לידע שהם מהקב"ה, כאילו ח"ו בשאר ענינים אינו כן.

אבל האמת הברור הוא, דבשאר ענינים אף שהכל הוא בהשגחה, מכל מקום אמר הכתוב (ראה יד, כט) לְמַעַן יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה, שצריך שלא לישב בטל מלעשות (ספרי שם). גם אמרו (פסחים סד:) אין סומכין על הנס. וכתב הרמב"ן בסוף פרשת עקב (יא, יג) וזה לשונו, ודע כי הנסים לא יעשה לטובה או לרעה רק לצדיקים גמורים או לרשעים גמורים, אבל הבינונים כדרך מנהגו של עולם יעשה בהם טובה או רעה כדרכם וכעלילותם, עכ"ל. ומה שכתב בפרשת בא שהכל נסים, הכוונה שאף המלוכש בטבע הוא נסים נסתרים. אבל צריך לעשות כמנהגו של עולם. משא"כ בעניני הגאולה צריך לידע שאך הקב"ה הוא העושה, ואין לנו רשות לעשות מאומה, אלא תשובה ומעשים טובים. ולכן טרח הכתוב לומר על זה, יָדַע תֵּדַע שאין זה כשאר ענינים.

ועוד כתב רבינו ביואל משה (א, עו): כיון שיש כמה קראי שאך השי"ת הוא הגואל, הוי מה שעושים בעצמם בזה בזרוע בשר, נגד האמונה. והבאתי דברי רמב"ן סוף פרשת בא שכתב שאין לאדם חלק בתורת משה עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם וכו' ע"כ, ומה שצריכים לעשות פעולות גשמיות בכל ענינינו הוא בשביל שכן גזר הבורא ית', שאמר הכתוב לְמַעַן יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה, והחובת הלבבות כתב טעמים לזה. אמנם בעניני גאולה שבפירוש אסרה התורה הקדושה לעשות שום זיו כל שהוא של דחיקת הקץ, הוי העושה בזה לגמרי נגד האמונה, ואין לו חלק בתורת משה.

וכבר כתב הרמב"ם בפרק חלק (פירוש המשניות, סנהדרין י, א) אחר שביאר הי"ג עיקרים, וזה לשונו, כאשר יאמין האדם אלה היסודות כולם ונתברר בה אמונתו בהם, הוא נכנס בכלל ישראל ומצוה לאוהבו וכו', ואפילו עשה מה שיכול מן העבירות מחמת התאוה והתגברות הטבע וכו'. וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות, הרי יצא מן הכלל וכפר בעיקר, ונקרא מין ואפיקורס וקוצץ בנטיעות וכו', ועליו נאמר (תהלים קלט, כא) הֲלוֹא מְשַׁנְּאִיךָ ה' אֶשְׁנָא, עכ"ל. ועיי"ש שהאריך עוד. ובתוך אלה היסודות שכתב, הוא האמונה בביאת המשיח, וכתב הטעם,

עז

איבערדעם האָבן זיי געזאָגט שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד (וכדלעיל אות עה).

עח

ישוב קושיא יז, וקושיא יד

ולכן צריך להודיע ליעקב בכל הדורות בשעת קריאת שמע, כי אותו הדבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בנו, ואנו מאמינים בה' בדרך הישן של ישראל סבא, ולא בדרכים חדשים שמערכים גם ענין האמונה בדרכים זרים

איבערדעם זאָגט דער מדרש [רבה], שְׁמַע "יִשְׂרָאֵל", ישראל אבינו ממערת המכפילה, אותו הדבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בנו (קושיא יז).

[ווייל] ווען ס'קומט אין די שפעטערע דורות, זעט מען וויאזוי די אמונה זעט אויס, מ'ווערט געכאפט אין יִדְעוֹת נִפְסָדוֹת, מ'גלייבט אין כפירה און אין מינות לא עלינו, און מ'זאָגט [כאילו] אַז 'דאָס' הייסט דער באַשעפער, און מ'שטעלט גאָר אין 'דעם' אַרײַן "השגחה". אין אַלעס וואָס ס'איז פֿאַנגד הַתּוֹרָה שטעלט מען אַרײַן אין "השגחה. [והאמונה הוא] גאָר אויף אַ "נייעם דרך"מא.

איבערדעם ביי יעקב אבינו, זיי האָבן געזאָגט ניין, [נאָר] "כשם שאין בלבך [אלא אחד]" (קושיא יד), אויפן "אַלטן דרך", אַזוי ווי יעקב אבינו האָט געזאָגטמב.

עט

דאָס איז דער כלל:

וואָס ס'איז נוגע אין "אמונה", מוז מען וויסן אַז ס'ריקט זיך נישט.

נאָר מ'גייט אויף 'דעם' דרך, אינגאַנצן "בדרך ישראל סבא".

אַז נישט פאַלט מען אַרײַן אין מינות און אין כפירה לא עלינו, אַזוי ווי מ'זעט [בדורינו, ווי] מ'האָט זיך פֿאַרלייגט מיט תחבולות שונות [להסית מדרך האמונה].

פ

איבערדעם האָבן זיי געזאָגט, אותו הדבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בָּנוּ, מ'זאָל נישט קלערן אַז 'היינט' איז שוין אַנדערש.

[וכמו שרואין כהיום אַז] טאַקע די אמונה גלייבט מען אויך אויף אַן אַנדערן אופן, אַז מ'זעט דאָס הַסְתָּרַת פְּנִים, קלערט מען אַז מ'דאַרף 'אַנדערש' טון, נישט אַזוי ווי מ'איז מקובל פון פריער, די ענינים וואָס ס'איז נאָר מיט השגחת הבורא ברוך הוא.

בשביל שהוא מבואר בקרא, והמסתפק בזה הוא כופר בתורה. וכתב שם שבכלל האמונה בביאת המשיח, הוא גם האמונה בכל ההבטחות שנאמרו בקראי בעניני הגאולה כמובן.

וכבר נתבאר שמבואר בכמה קראי שהגאולה הוא רק בידו של הקב"ה, ואנו מוזהרין על זה מקודם מתן תורה, כדכתיב יִדְעַתְּ תִּדְעַתְּ, ואי אפשר לבוא לידי קבלת התורה בלי אמונה זו. לכן יִדְעַתְּ הַמַּהְרָ"ל (נצח ישראל, פרק כד) שלוקחי הגאולה מעצמם קודם הזמן נגד שבועתו של הקב"ה, וחושבים שהמה בזרוע בשר יכולים לבטל גזירתו של הקב"ה, הוא כפירה גמורה בתורה הקדושה ובאמונה, כפי המבואר לעיל (סימן כה, מב-מב, מח), וזהו גרע מכפירה בביאת המשיח. על כן יִדְעַתְּ הַמַּהְרָ"ל ז"ל בהחלט שהוא באיסור יהרג ואל יעבור כדין משומד, כמו כל הענינים שיש בהם מינות וכפירה בתורה הקדושה.

מא ובחינה זו נרמז גם כן בתחלת דברי המדרש שם, שאמר יעקב שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה, והיינו כי חָשַׁשׁ שלצד זה מנעוהו מן השמים מלגלות להם הקץ, מפני שנחשדו על הקדמת הקץ, והיינו מחלוקת על הקב"ה, שאין רצון הבורא ית' בכך, ועל זה השיבו כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת וכו'. (דברי יואל).

מב וע"ע בדברות קודש לערב יום כיפור תשכ"ו (ובדברי יואל ליו"כ אות י), ובדרשת הושענא רבה תשכ"ו (בפסקא יחידה ליחודך), והושענא רבה תשכ"ח (בפסקא למענן אלקינו, ובדברי יואל להו"ר אות לא). ובס"ג ואתחנן תשכ"ו (לשון קדשו קונטרס קיא), וס"ג ואתחנן תשכ"ז.

איבערדעם זאגט מען [בכל יום, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אבינו] אותו הדבר שצויתנו עדיין הוא נוהג בנו.

מ'זאל וויסן ס'איז נאָכנישט נִשְׁתַּנָּה געוואָרן קיין קוצו של יו"ד פון די תורה הקדושה, [און] פון דער אמונה. ס'איז נישט נִשְׁתַּנָּה געוואָרן קיין קוצו של יו"ד פון דער אמונה.

אַז מ'האַלט זיך אין דעם, קאָן מען בלייבן ביי אידישקייט.
אַז נישט, ווערט מען פאַרפירט, און מ'וועט ווערן פאַרפאַפט.

פא

איבערדעם האָבן זיי געזאָגט "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" אבינו ממערת המכפילה, דאָס גייט דאָך אַרויף, דאָס זאָגט מען נישט און דאָס רעדט מען נישט צום כלל ישראל, ווען מ'זאָגט "שמע ישראל" רעדט מען צו יעקב אבינו.
אַזוי זאָגט דאָך דער מדרש. און אַזוי זאָגט דאָך רש"י אויך אַזוי פֿשֵׁט אין די גמרא [פסחים] (וכדלעיל אות כ).

פב

הקדמה לישוב קושיא טו - טז

איבערדעם האָט ער [יעקב] געזאָגט דעם בָּרוּך שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.

פג

באוהב ישראל בשם הנועם אלימלך: בזמן הזה שחסר תרין גרפין מן השית גרפין, נחסר נגד זה התיבות "כבוד מלכותו" ביחוד בשכמל"ו

[וביאור הענין], ווי ער ברענגט אין אוהב ישראל פרשת וישב^{מג}, אויף דעם וואָס ס'שטייט, וואָס חכמינו ז"ל זאָגן (חגיגה יג:), איין מאָל שטייט (ישעי' ו, ב) שֵׁשׁ כְּנָפִים, און איין מאָל שטייט (יחזקאל א, ו) אַרְבַּע כְּנָפִים, [אלא] בזמן שבית המקדש קיים איז עס שֵׁשׁ כְּנָפִים, און בחורבנה איז נאָר אַרְבַּע כְּנָפִים.

^{מג} באוהב ישראל (וישב, ד"ה ויאמר וגו' הלא אחיך):

הנה איתא בגמרא (חגיגה יג:) מאי טעמא גבי ישעי' הנביא כתיב (ישעי' ו, ב) שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאַחַד, וגבי יחזקאל הנביא כתיב (יחזקאל א, ו) וְאַרְבַּע כְּנָפִים לְאַחַת. ומשני הגמרא, כאן בזמן שבית המקדש קיים וכאן בזמן שאין בית המקדש קיים, היינו בימי ישעיה היה עדיין בית המקדש קיים, אז היו שש כנפים לאחת, ובימי יחזקאל כבר נחרב הבית המקדש, לזה כתוב שם רק ארבע כנפים. נמצא כי בזמן הזה היינו אחר חורבן הבית המקדש נחסרו ב' כנפים.

והנה איתא בכתבי האר"י זללה"ה, בָּרוּך שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד אינון שית 'תיבין' נגד שית 'גרפין'. נמצא בזמן הזה שחסר ב' 'גרפים' כנ"ל, חסר גם כן ב' 'תיבין' מאלו ששה תיבות בָּרוּך שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד הנ"ל.

ואמר מורי הרב הקדוש כו' מ' אלימלך [מליזענסק] זללה"ה, ששני תיבות החסרים הם "כבוד מלכותו", ולזה אנחנו מבקשים ומתפללים להשי"ת בתפלת מוספים של יום טוב גִּלְה "כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ" עָלֵינוּ, עד כאן דברי קדשו.

ואני אומר, שהשני תיבות אשר הם חסרים מזמן החורבן בית המקדש הם "לְעוֹלָם וָעֶד", דהנה איתא בגמרא (בבא בתרא עה:) עתידין הצדיקים שיקראו "קדוש", כי השתא נקרא הקב"ה קדוש ולעתיד יהיו נקראים כל הצדיקים בשם קדוש, ומקשה הגמרא היאך יהיה נקרא הקב"ה לעתיד, ומשני שם שהקב"ה יהיה נקרא לעתיד "קדוש לעולם ועד" וכו'.

והוא מרומז בהפסוק הנ"ל, הֲלוֹא אַחִיךָ רָעִים בְּשֶׁכֶּם, רומז על זמן שיהיו בני ישראל בגלות, וזהו אַחִיךָ הם בני ישראל, רָעִים היינו בזמן הגלות. על דרך [הכתוב (שיר השירים א, ח) צֹאֵי לָךְ כו'] [וְרָעִי אֶת גְּדִיתְךָ עַל מִשְׁכְּנֹת הָרָעִים, ונחרב הבית המקדש וחסר שני גרפין, ולזה נחסר גם כן שני תיבות מהששה תיבות הנ"ל, היינו "לְעוֹלָם וָעֶד", ונשאר רק ד' תיבות היינו בָּרוּך שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ, שהראשי תיבת שלהם הוא בְּשֶׁכֶּם [ועיין עוד בעבודת ישראל (בליקוטים, ד"ה צריך שיהיו)].

דער אר"י הקדוש זאגט (מתקוני זוהר דף כז:) אז די זעקס אותיות פֿרוּך שם פֿבוד מלכותו לעולם ועד, איז אַקעגן די שית גִדפֿין, [די] כנפי החיות. יעדעס וואָרט איז אויף אַן אַנדערער [כנף].

ממילא ביים חורבן [בזמן הגלות] איז נאָר דאָ פֿיר [ווערטער], ווענדט זיך וועלעכע צוויי [ווערטער] פעלן.

ברענגט ער [באוהב ישראל], אַז דער רבי ר' אלימלך האָט געזאָגט אַז ס'פעלן די [צוויי ווערטער] "פֿבוד מלכותו", פֿבוד מלכותו דעס פעלט פון די שית גִדפֿין.

[און] אויף דעם איז מען מתפלל (בתפלת מוסף ליו"ט) גִלָּה "פֿבוד מלכותך" עֲלֵינוּ. דער אוהב ישראל אַליין זאָגט דערנאָך אַן אַנדערן דרך [שחסרים תיבות לעולם ועד]. אָבער על כל פנים אַזוי ברענגט ער, איז מקובל פון רבי ר' אלימלך ברענגט ער, אַז ס'פעלן "פֿבוד מלכותו".

פד

ודברי הנוגעים אלימלך שתיבות החסרים הם "פֿבוד מלכותו" יש לפרש גם בפשטות, שזה מורה על העדר גילוי כבוד מלכותו יתברך בעולם הזה, שאין ניכר זאת לבני אדם איזה דברים הם כבוד שמים, ואיזה דברים ההם ההיפוך מזה

איז דאָך בפשטות [מובן, שנחסרו תיבות פֿבוד מלכותו, שהרי] אַצינד איז דאָך דער גרויסער הַסְתֵּר. דער גרויסער הַסְתֵּר [פֿנים, אַז ס'איז שווער] מ'זאָל וויסן 'וועלכעס' איז פֿבוד מלכותו.

אפילו צווישן 'די' וואָס זיי זוכן שוין מ'זאָל וויסן [וועלכעס איז] פֿבוד מלכותו, איז אויך דאָ אַסאָך בעונינו הרבים וואָס דורכן חשכות [נסתמו עיניהם], מ'פֿאַלט אַריין אין גודל הצרות, און מ'ווייסט גאָרנישט 'וועלכעס' איז דער "כבוד שמים". דאָס איז מען אויך מִהִפֵּךְ מִד.

איבערדעם זאָגט מען [בתפלה], "גִלָּה", מ'זאָל וויסן, 'וואָס' איז "פֿבוד מלכותך" עֲלֵינוּ מִהִרָה.

פה

ישוב קושיא מו

ולכן יעקב אבינו בשומעו שהשבטים הם שלימים באמונתם, ויודעים שהגאולה הוא אך ורק ביד הקב"ה, פתח ואמר פֿרוּך שם פֿבוד מלכותו לעולם ועד, כי בזכות האמונה תהיה הגאולה ויושלמו השית גרפֿין

איבערדעם דאָס קען זיין.

יעקב אבינו האָט געזען [שהם השיבו לו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, וידע כי באמונה זו של ענין הגאולה תלוי שלימות הגדפֿין]. האָט ער געזאָגט תיכף פֿרוּך שם פֿבוד מלכותו לעולם ועד, דאָס איז דער "גאַנצער יחוד" [של כל השש גדפֿין, ווייל] ער האָט געזען אַז ווען ס'וועט זיין טאַקע די "אמונה" בשלימות ביי יעדן, העט עס שוין געווען גיווען די "גאולה".

מ"ד עיין בקונטרס על הגאולה ועל התמורה (בהקדמה) וז"ל: וכבר אמרתי רמז בלשון וַיִּמְרוּ אֶת "פֿבודם", שבכל אלה הכיתות הרעים למיניהם, כל מה 'שהם' עושים, אף שיש בו חילול השם נורא, אומרים שהוא קידוש השם, ומה שאנשים יראים את ה' עושים לכבוד השם יתברך ותורתו הקדושה, אומרים שהוא חילול השם, ומחליפים "כבוד" השם יתברך, שעל הכבוד אומרים חילול, ועל החילול כולו אומר כבוד, וזה וַיִּמְרוּ אֶת "פֿבודם".

פו

ישוב קושיא טו

אבל 'גנאי' הוא לומר זאת בעת הגלות בקול רם, יען שהוא ענין שיש בו חסרון כעת. ומ"מ "בחשאי" שפיר אומרין אותו, על סמך האמונה והצפייה שיושלמו הגדפין בשלימות, ויתגלה "כבוד מלכותו" עלינו מהרה

נאָר וואָס דען, [אמירת פֿרוּך שם] אַז מ'זאָגט עס "הויעך" אין 'גלות', איז עס אַ 'גנאי', [דנמצא] מ'זאָגט אַזוינס וואָס מ'פאַרמאָגט נישט, פון די שׂית גִּדְפִין פעלט דאָך די צוויי.

אַבער אף על פי כן זאָגט מען "בִּחְשָׁאִי" [יא], אויף דער "אמונה" וואָס מ'גלייבט אַז ס'וועט זיין, און וואָס מען "האָפט" אַז ס'וועט זיין גִּלָּה "כְּבוֹד מַלְכוּתָךְ".

פז

מיט דעם קאָן מען פאַרשטיין די גמרא, די גמרא מיט דעם מִשְׁל [לבת מלך], אויף דעם וואָס מ'זאָגט דעם פֿרוּך שם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד ביי קריאת שמע. [ושפיר דומה המשל שהריחה הבת מלך ציקי קִדְרָה והיתה זאת לגנאי, דגם בהנמשל יש זה ענין של 'גנאי' לאומרו בקול רם בזמן הגלות, על שבעונותינו הרבים חסרין עתה תרין גדפין].

פח

מכאן זכו ישראל לקריאת שמע

דורך דעם איז דאָ די קריאת שמע [שאומרים בו שְׁמַע "יִשְׂרָאֵל" אבינו], ווי דער מדרש זאָגט^מ, מהיכן זכו ישראל לקריאת שמע, זאָגט ער פון דאַנעט. פון דאַנעט, פון 'די' מעשה וואָס איז געווען ביי יעקב אבינו.

פט

דער תרגום יונתן, טאַקע דאַרטן ביי די סדרה פון שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, אין פרשת ואתחנן, טייטשט ער אויך אַזוי^מ, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל "אַבּוּנֵן", און ער ברענגט אויך אַראַפ די גאַנצע זאַך, ווי אידן זענען זיך צוזאַמגעקומען - [ביי] הָאָסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם - פאַר'ן הסתלקות פון יעקב אבינו, האָט ער געזאָגט שמא יש בלבכם עפעס אַ הרהור, האָבן אידן געזאָגט, האָבן די אַלע שבטים געזאָגט [שְׁמַע "יִשְׂרָאֵל" אַבּוּנֵן] ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד.

צ

ישוב קושיא ה-ו

מה שאמרו שלא גילה "הקץ", היינו שלא גילה איזה שעה ורגע הוא עת המיועד להגאולה, כדי שלא יוכלו להקדימו מעצמן, וכדברי הנוה"ק. אבל מ"מ גילה כל המאורעות והזמנים שיעברו על ישראל עד הגאולה, ונמצא דאין סתירה בין המדרשים

אַבער אַזוי ווי מ'איז טאַקע אין דער גרויסער הַסְתָּרָה, האָט יעקב אבינו, האָט דאָס שוין מְגִלָּה געוועזן [פון פאַראויס].

קאָן זיין ס'איז ביידע אַמֶּת [הן מה שאמר וְאֶגִּידָה לָכֶם וגו', והן מה שלא גילה הקץ].

ער האָט פאַר די שבטים געזאָגט וואָס ס'וועט זיך טון ביז צום אַחֲרִית הַיָּמִים, אַבער דעם "קֶץ" אַליין האָט ער זיי נאָכנישט מְגִלָּה געווען, דאָס הייסט די שעה און די מינוט [המיועד להגאולה, וכדברי הנזר הקודש דלעיל].

^מ בדברים רבה (ב, לה). והועתק לשונו לעיל בסוף הערה י.

^מ בתרגום יונתן (ואתחנן ו, ד): וְהָיָה כִּי יִבְרַח דְּמִטָּא זִמְנִיָּה דִּיעֲקֵב אַבּוּנֵן לְמַתְכַּנְשָׁא מִגּוּ עֲלֵמָא, הָיָה מְסִתְפִי דְלִמָּא אִית בְּבוּנֵי פְסוּלָא, קָרָא יְתֵהוּן וְשִׁיילִינֵן דְלִמָּא אִית בְּלִבְכוֹן עֲקֻמְנוּתָא, אֲתִיבֵי כְּלָהוֹן כְּחָדָא וְאָמְרוּ לִיָּה שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַבּוּנֵן ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, עָנִי יַעֲקֹב וְאָמַר בְּרִיךְ שׁוֹם יִקְרִיָּה לְעֲלָמֵי עֲלָמִין.

נאָר 'בדרך כלל', וואָס ס'וועט זיך 'איבערטון' אין די זמנים [שבמשך הדורות] קאָן זיין האָט ער זיי טאַקע יאָ מגלה געווען, איז טאַקע אמת דער ["ואגידה לכם" את] אַפֿשר יקרא אַתְּכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים.

צא

השלמה לישוב קושיא יט (שבאות נט)
מתחלה רצה לגלות גם זמן הקץ, דמכיון שהודיע להם הצרות, רצה להודיע להם גם זמן הישועה, כדי שיהיה להם זאת נחמה גדולה על הצרות

נאָר וואָס'זשע דען, ער האָט קודם געוואָלט [לגלות זמן הקץ].
אַז ער האָט שוין מודיע געוועזן די צרות, אַתְּ אַפֿשר יקרא אַתְּכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, האָט ער געוואָלט זאָגן [אויך] די נַחֲמָה, האָט ער זיי געוואָלט מְנַחֵם זיין, [ולכן רצה מתחילה לגלות גם את הקץ].
וואָרן [אַז] מ'קוקט אָן די צרות, און דער גרויסער הַסְתָּרָה, איז דאָך זייער שווער צו 'פאַרטראָגן'.

צב

און די פריערדיגע קדושים, ווען זיי העטן 'אזוינס' גיווען צוגעזען, העטן זיי עס נישט גיווען אויסגעהאַלטן.
דאָס אַליין איז אויך נאָך "נסים מן השמים" אַז מ'האַלט זיך אויף, מ'האַלט זיך אויף אין דעם שְׁפִלוּת, [אין] דער גרויסער הַסְתָּרָה. דער בורא כל עולמים גיט חיזוק.

צג

[על כל פנים] וויפיל ס'איז נאָך אַ מציאות [לקיים רצון הבורא], וויפיל מ'טוט נאָך עפעס דעם רצון הבורא ברוך הוא אין דעם גרויסן חֲשֻׁכוֹת, דאָס איז אַלעס חָשׁוּב פאַר'ן באַשעפער, דאָס איז אַלעס חָשׁוּב פאַר'ן בורא עולם.
און אודאי, דאָס דאַרף מען דאָך נישטאַמאַל זאָגן, [ס'איז] אַ גרויסער הִיזָק 'וואָס' מ'לאַזט נאָך, 'וואָס' מ'פאַרלירט עפעס.

צד

אַזוי ווי ס'שטייט (ירושלמי סוף ברכות) [על הפסוק] עֵת לַעֲשׂוֹת לָהּ' [הַפְּרוֹ תוֹרְתָךְ] (תהלים קיט, קכו), [אין אַ צייט] ווען ס'איז הַפְּרוֹ תוֹרְתָךְ, [דעמאַלטס] איז עֵת לַעֲשׂוֹת לָהּ'.

צה

ס'איז טאַקע אמת, ס'איז דאָס גרויסע שפלות, וואו די עבודה איז אויף אַ נידעריגע בחינה.
און מ'האַט דאָך נישטאַמאַל קיין הַשְׁגָּה וויאזוי האָט אויסגעזען די עבֻדָּה אין די פריערדיגע דורות, וויאזוי אידן האָבן געדינט דעם באַשעפער אין די פריערדיגע דורות, מיט וואָס פאַר אַ "דעת", מיט וואָס פאַר אַן "אַמֶּת". דאָס האָט מען דאָך נישטאַמאַל קיין הַשְׁגָּה.
אַבער דאָך, אָבער דאָך, [טאַקע] דורך דעם גרויסן שפלות, איז [אַלעס] חָשׁוּב פאַר'ן בורא כל עולמים.

צו

אַבער על כל פנים ברויך מען גרויס סִייעֶתָא דְשְׁמִיָּא, מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל זיך קענען דערהאַלטן.

צז

איבערדעם איז רעכט [מה שיעקב אבינו רצה מקודם לגלות הקץ].
ווען יעקב אבינו האָט זיי געזאָגט די צרות, האָט ער זיי 'שוין' געוואָלט מַגְלָה
זיין די שעה פון די גאולה.
און דער אמת, [ווען] מ'העט די זכיה געהאַט מ'העט 'דאָס' געוואוסט, ווי אַ
גרויסער טרייסט העט עס געווען פאַר'ן האַרץ, אַז מ'העט געוואוסט די רגע ווען
מ'וועט שוין, [ווען] מ'דאַרף געהאַלפן ווערן^{מז}.
און ווידער פאַרקערט ווידעראום, [ווי] אַ גרויסער צער [איז] דאָס אַריכות הגלות
[וסתימת קצו].

צח

אלא שנסתלקה ממנו שכינה, ומוזה הבין כי אין רצון הבורא בכך, מטעם שכתב הנזר הקודש,
שלא יבאו לידי דחיקת הקץ ע"ז. ולכן אמר רק המאורעות שיארעו להם, ולא זמן הקץ
אַבער דער בורא כל עולמים האָט אים נישט געהייסן, נסתלקה ממנו שכינה.
[ווייל] מ'האָט דאָס מורא געהאַט אויסצוזאָגן, אַזוי ווי דער נזר הקודש זאָגט (כדלעיל
אות נר-עא).

איבערדעם איז געבליבן [שהגיד להם] נאָר אַת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם, דעם האָט ער
מקיים געווען [מה שאמר להם "וְאֶגִּידָה" לָכֵם] אַת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים.
וואָרן די אַלע מאורעות וואָס ס'טוט זיך אין די אַלע דורות מיט יעדן שבט, האָט
יעקב אבינו [יא] מַגְלָה געוועזן פאַר די הייליגע שבטים.

צט

וגם זאת מה שגילה להם המאורעות, הוא כדי שיהיה זאת לקצת "נחמה", כי מזה אנו רואין שכבר ראה והודיע יעקב
אבינו את כל אלו הצרות והנסיונות שעוברים עלינו באחרית הימים, ובוראי יש בזה הכרח לטובתן של ישראל
און דאָס אַליין [מה שיעקב אבינו כבר ראה והגיד כל זאת מראש], דאָס אַליין איז אפשר
נאָך אַ שטיקל נחמה, דאָס איז אַ שטיקל נחמה.
[ווייל] אַז מ'קוקט אָן דעם מצב וויאָזוי מ'זעה מיר אויס, דאָכט זיך דאָך אַז דאָס
איז גאַרנישט געווען [צריך להיות כך], דאָס איז באַהאַלטן [בהסתרה גדולה].
איבערדעם אַז מ'קוקט דאָס אָן [יכול ליפול רוחינו בקרבנו].

^{מז} ועיין בס"ג החודש תש"כ (לשו"ק נו, אות כה) דער התחזקות פון די נחמות וואָס ס'וועט זיין נאָך דער גאולה,
דאָס גיט דעם גאַנצן כח, דעם גאַנצן התחזקות, אַז נישט העט מען עס נישט אויסגעהאַלטן [הגלות].

ועיין בזוהר הקדוש (כי תשא קפח:). זמין קודשאַ בריך הוא למעבד לישׂרָאֵל, כָּל אֵינֻן טְבָאָן, דְּקָאָמַר עַל יְדֵי
נְבִיאֵי קְשׁוּט, וְיִשְׂרָאֵל סָבְלוּ עֲלֵיהוֹן, כְּמָה בִישִׁין בְּגִלּוּתָהוֹן. וְאַלְמָלָא כָּל אֵינֻן טְבָאָן דְּקָא מְחַכָּאן וְחִמָּאן כְּתִיבִין
בְּאוּרִייתָא, לֹא הָווּ יְכָלִין לְמִיקָם וּלְמַסְבֵּל גְּלוּתָא. אָבֵל אָזְלִין לְבֵי מְדֻרָּשׁוֹת, פְּתַחֲתִין סְפָרִין, וְחִמָּאן כָּל אֵינֻן טְבָאָן,
דְּקָא מְחַכָּן, וְחִמָּאן כְּתִיבִין בְּאוּרִייתָא, דְּאֵבְטַח לֹון קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֲלֵיהוֹ, וּמִתְנַחֲמִין בְּגִלּוּתָהוֹן.

ועיין בס"ג החודש תשי"ט (לשון קדשו צח, אות מו) בענין הטעם שאין לגלות זמן הקץ וז"ל:
אינס פון די "שבועות" איז שלא יגלו את הקץ (כתובות קיא.), מ'טאָר נישט מַגְלָה זיין [זמן הגאולה]. און [ווי]
דער מהר"ל מפראג (נצח ישראל, פרק כד) גיט צו פאַרשטיין, פאַרוואָס לא יגלו את הקץ, ווייל דאָס גלות איז אַ
גזירה, ס'מוז זיין, מ'טאָר נישט דוחק את הקץ זיין, מ'מוז 'סובל' זיין דעם "עול גלות", [ואם יגלו את הקץ, אם כן]
וויבאַלד אַז ס'איז נגלה דער קץ, מ'ווייסט שוין "דעם טאָג" ווען מ'וועט אויסגעלייזט ווערן, איז מען שוין אַזוי
ווי "אויסגעלייזט", [ווייל אַז] מ'ווייסט שוין אַז אין דעם טאָג וועט מען אַרויס, און מ'האָפט אויף דעם, ס'איז אַ
זמן מוגבל, דאָס אַליין איז אויך אַן ענין גאולה, שפירט מען זיך שוין אויכעט [נגאל], מ'איז שוין נישט סובל
[כ"כ כובד הגלות]. איבערדעם מוז דאָס זיין מכוסה, מ'זאָל ניטאַמאָל וויסן דעם טאָג ווען, אַזוי גיט צו פאַרשטיין
דער מהר"ל מפראג.

אָבער [אז] מ'ווייסט אָבער, אַז "יעקב אבינו" האָט שוין דאָס געוויזן פאַר די "שבטים", [איז דאָס אַ שטיקל נחמה. שהרי] אַז ער האָט געוויזן אַלדינגס, האָט ער דאָך געוויזן דעם "היצטיגן מצב" אויכעט, און מ'האָט "אונז" שוין געזען "דעמאלטס", [אם כן יש לנו להתנחם כי] מסתמא איז דאָס אַזוי דער הכרח [לטובתן של ישראל]. דאָס ווייס מיר דאָך אונז נישט [הטעם לזה, אבל] עמקו מחשבותיו יתברך שמו.

ק

סיום ישוב קושיא ה-ו

אָבער על כל פנים איז ביידע אמת, דער "וַאֲגִידָה" לָכֶם, [שבאמת גילה להם כל המאורעות שבכל הדורות], און 'דאָס' [וזמן הקץ] האָט מען נישט מְגַלָּה געווען.

קא

ישוב קושיא ט

(עד אחר אות קג)

איבערדעם איז 'היצטערט', איבערדעם איז דאָס 'היצטערט' מח וואָס האָט ער געזאָגט האָספּו, [ווי] דער מדרש זאָגט הַטְהֵרוּ [כמו שנאמר] וְאַחֵר תֵּאָסֶף.

קב

[קושיא י]

לכאורה מה שייכות יש בלשון "אסיפה" לענין של "טהרה"

[דהנה] לעולם [צריך ביאור] וואָס רופט ער אַן טְהָרָה בלשון 'אסיפה', [און] ער איז עס גאָר מְרִמֵּז אינעם לשון הפסוק וְאַחֵר תֵּאָסֶף, [און] ער ברענגט^{מט} נאָך פסוקים וואָס ס'שטייט [לשון אסיפה על ענין טהרה], אָבער ס'ליגט 'דאָך' נישט אין דעם "וואָרט" [אסיפה].

קג

[ישוב קושיא י]

אבל בא לרמוז, דאף אם א"א לבא לידי טהרה בשלימות, צריך עכ"פ לאסוף וללקט כל תנועה קטנה של טהרה, עד שיתאספו ויתלקטו כל אלו הנקודות טובות ביחד, ולבא עי"ז לידי טהרה

נאָר וואָס'זשע דען, קאָן זיין ס'איז אויכעט אַ רמז.

ווייל לכאורה "טְהָרָה" ברויך דאָך זיין בשלימות, און מ'איז [דאָך] אָבער נישט "דערביי", מ'איז רחוק דערפון.

איבערדעם דאָרף מען "צוזאמנעמען" יעדע נקודה, יעדע תנועה דאָרף מען אַ "כאָפּ" צו געבן, אַזוי אַרום איז מען "מְאָסֶף" [כמה נקודות טובות ביחד].

יעדע "תנועה קלה" וואָס מ'קאָן טון אין "אידישקייט", דאָס נעמט זיך צונעזאם. יעדער "דיבור" וואָס אַ איד קען זאָגן פאַר'ן בורא כל עולמים, אַז אַ איד קען זאָגן "אַמאָל" [לפעמים] אַ "דיבור של אמת" פאַר'ן בורא כל עולמים.

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן, מ'זאָל טאָקע [זוכה זיין לזה].

מח בעת שגילה להם המצב של דור האחרון.

מט בבראשית רבה (צח, ג) בפסוק האָספּו, מביא על זה פסוק אחר וז"ל: רבי אחא אמר הַטְהֵרוּ, היך מה דאת אמר וַאֲסָפוּ וגו' וַיִּטְהֲרוּ (נחמיה יב, כח-ל), וַיִּטְהֲרוּ את הַלְשָׁכוֹת (שם יג, ט). - ובמדרש לקח טוב איתא: מהו האָספּו, הַטְהֵרוּ, כמו תִּסְגֵּר שְׂבַעַת יָמִים וגו' וְאַחֵר תֵּאָסֶף (בהעלותך יב, יד), וכמו (מלכים ב' ה, יא) וְהִנֵּיף יָדוֹ אֶל הַמָּקוֹם וַאֲסָף הַמִּצְרָע. אמר להם, הַטְהֵרוּ, וַאֲגִידָה לָכֶם את אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים.

קד

התחלת ישוב קושיא א-ב

איבערדעם זאגט ער הַקְבֵּצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב.

הַקְבֵּצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב, אַזּוֹי ווי מ'זעט דאָך שוין [בימינו] דאָס גרויסע גלות בארבע פינות העולם, וואו מ'קוקט זיך אום, וואו אידן זענען פאַרטריבן געוואָרן "גולה אַחר גולה"¹, מיט די גרויסע נסיונות וואו מ'האַלט, אַז אַין דורש וַאֲיִן מִבְּקֵשׁ².

די געוואַלטִיגע הַסְתָּרָה, אַז אַין דורש וַאֲיִן מִבְּקֵשׁ.

אַזויפיל האַלט מען, דאָרף מען וויסן, [שלא יגרמו שהקב"ה יאמר] וְלֹא אוֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב, מ'זאָל וויסן דער בורא כל עולמים איז אַ נִצְחִיּוּת [ועומד עלינו כבהמשל שבמדרש].

[ואפילו] אַין דער גרעסטער הַסְתָּרָה, איז דאָך ידוע דאָס לשון הבעל שם טוב³, אַז ס'איז באַהאַלטן אַין דעם [כח אלקי], אַין דער גרעסטער הַסְתָּרָה ליגט דער בורא כל עולמים, מ'דאָרף עס נאָר "אַרויסזוכן".

¹ מלשון הפיוט זכור ברית (בסליחות לערב ר"ה) לרבינו גרשום מאור הגולה: גולה אַחר גולה, גְּלִתָּה יְהוּדָה כְּלָה, דְּוָה כָּל הַיּוֹם וְכָלָה, דוֹרֵשׁ וּמִבְּקֵשׁ אֵין לָהּ.

² כמבואר בלשון פיוט הנ"ל.

³ עיין בדגל מחנה אפרים פרשת וילך: וְאַנְכִי הַסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי (וילך לא, יח). והוא לכאורה תמיהה גדולה, איך אפשר שהקב"ה יסתיר פניו מישראל חלילה, ואיך יהיה להם חיות ותקומה, כי זה כל חיותם של יִשְׂרָאֵל עִם קָרְבוֹ שִׁנְקָרָאִים בָּנִים לִמְקוֹם. אך דהנה המשל הוא למלך שעשה כמה מחיצות באחיות עינים לפני היכלו שלא יוכלו ליכנס אליו, ונסתתר שם ועשה חומות ואש ונהרות באחיות עינים, הכל לפני בניו. והנה מי שהיה חכם נתן לב לִדְבָר, איך אפשר שאביו הרחמן לא יתרצה להראות פניו לבניו ידידיו, אֵין זֶה כִּי אִם אַחִיזָת עֵינִים, והאב רוצה לנסות אם ישתדל הבן לבא אליו, ובאמת אֵין שום הסתרה. והנה מיד כשמסר לנפשו לילך בְּנִיָּהוּ, נִסְתָּר אַחִיזָת עֵינִים וְעָבַר בוֹ, וכן בכל המחיצות, עד שבא להיכל המלך. ויש טפש שירא להתחיל לעבור המחיצות, ויש שעובר המים וחוזר מפני החומות ומפני האש. והנמשל ידוע.

והנה מי שמוסר נפשו ועובר בכל המחיצות ודוחק עצמו עד שבא אל המלך, אז יבא למעלה יותר גדולה מקודם, וזהו (ויגש מו, ד) "אַנְכִי" אֶרֶד עִמָּךְ, היינו כשתתן לב ותבין שאפילו בירידה יש גם כן "אנכי", היינו ההסתרה שאסתתר עצמי ממך היא גם כן לטובתך, אז וְאַנְכִי אֶעֱלֶךָ גַם עָלָה, היינו שתזכה למעלה יתירה, וזהו גם עלה והבן.

וזהו (וילך לא, ח) ה' הִהָלַךְ [לפָּנָי הוּא יְהִי] עִמָּךְ תָּמִיד הֵן בִּירִידָה וְהֵן בַּעֲלִיָּה, אז לא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבֶךָ, ותרגומו לֹא יִשְׁבָּקִינֶךָ וְלֹא יִרְחָקִינֶךָ, היינו אפילו כשנסתתר לפעמים, מכל מקום לא להרחיק ממך הוא כנ"ל. והוא שמרמז כאן "וְאַנְכִי" הַסְתַּר, היינו כשתתן לב להבין "שאנכי" הוא בהסתרה, אז אֶסְתִּיר, על דרך (מגילה יג.) הַדָּסָה הִיא אֶסְתִּיר, והדס מספר חיים עם הכולל, והיינו שאז תוכל לאור באור פני מלך חיים, וזהו אֶסְתִּיר פָּנַי. וזהו סוד ראש השנה וסוכות, בתחלה בַּפֶּסַח, היינו שיש הסתרה, ואחר כך בסוכה באתרוג ובחיים, כי לולב והדס שניהם מספרם חיים כנ"ל, שזוכה לאור באור פני מלך חיים וכו', והמשכיל יבין. [וע"ע בדגל מחנה אפרים פרשת אמור (ד"ה אלה המצות)].

ובתולדות יעקב יוסף (ריש פרשת בראשית) כתב: שאמרו בתיקונים (דף ע:), אָנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי (מלאכי ג, ו), אבל לגבי חייביא אשתני הקב"ה ואסתתר בכמה לבושין ובכמה כסויין ובכמה קליפין דאינון תהו וְבָהוּ וְחֻשָּׁף (בראשית א, ב) וכו', וזהו שנאמר (האזינו לב, כ) אֶסְתִּירָה פָּנַי מֵהֶם, אבל אינון דתליין מיניה ומשכינתא לא אשתני לעולם וכו' יעו"ש. הרי שיש כמה לבושין וכסויין שהקב"ה מסתתר בהם. אמנם כתבתי לקמן דשמעתי ממורי זלה"ה, שאם יִדַּע האדם שהקב"ה מסתתר שם, אֵין זֶה הַסְתָּרָה, כי נתפרדו כל פועלי און. וזהו שנאמר (וילך לא, יח) וְאַנְכִי "הַסְתַּר אֶסְתִּיר" פָּנַי מֵהֶם, רצ"ל שיסתיר מהם שלא ידעו שהקב"ה שם בהסתרה זו וכו' ודפח"ח וכו'. ואחר שידע אדם כלל זה שהוא כלל גדול, שאין שום מסך מבדיל בינו לבין אלקיו בשעת תורה ותפלה, גם שיעלו לפניו כמה מחשבות זרות שהם לבושין וכסויין, שהקב"ה מסתתר שם, מכל מקום אחר שידע אדם שהקב"ה מסתתר שם, אֵין זֶה הַסְתָּרָה וכו"ל. [ועיין זה גם בדגל מחנה אפרים, בליקוטים לפרשת צון].

וע"ע בליקוטי מהר"ן (מהדורא קמא, סימן נו) שהאריך בענין זה, וז"ל בתוה"ד: כי יש שני הסתרות. וכשהשי"ת נסתר בהסתרה אחת, גם כן קשה מאד למצאו. אך אעפ"כ כשהוא נסתר בהסתרה אחת, אפשר לייגע ולחתר עד שימצא אותו יתברך, מאחר שיודע שהשי"ת נסתר ממנו. אבל כשהשי"ת נסתר בהסתרה תוך הסתרה, דהיינו שההסתרה בעצמה נסתרת ממנו, דהיינו שאינו יודע כלל שהשי"ת נסתר ממנו, אזי אי אפשר כלל למצוא אותו, מאחר שאינו יודע כלל מהשי"ת.

א איד אז מ'איז מאַמין באמת, [ווייסט ער אַז] אין דעם אלעמען ליגט אַ כח אלקי, [ואפילו בהסתרה עצמה] אין דעם ליגט אַ כח אלקי. (המשך ישוב קושיות א-ב באות קיא-קיב)

קה

סיום התורה

ודברי התעוררות בענין מצב הדור

(עד אחר אות קכ)

על כל פנים דער תוכן הדברים :

מ'קום מיר היצט אַריין, היצט איז דאָך די ימי השׁובבי"ם, היצט איז די אָנפאַנג. דאַרף מען זיך מתאָמץ זיין, און בעטן דעם באַשעפער מ'זאָל האָבן סײַעֲתָא דְשִׁמְיָא, מ'זאָל די זכיה האָבן עפעס צו פאַררעכטן, מ'זאָל די זכיה האָבן מתקן צו זיין, אַז מ'זאָל זיך קאָנען מַדְבֵּק זיין אין תּוֹרָה און מִצְוֹת, און עֲבָדוֹת הַשֵּׁם ברוך הוא. און יעדער דיבור איז חשוב פאַר'ן אייבירשטן, איז חשוב פאַרן בורא כל עולמים. השם יתברך זאָל העלפן, אין די אַלע ביטערע נסיונות, מ'זאָל פֿח האָבן עומד צו זיין [בנסיין], מ'זאָל זיך קאָנען 'איבערשטאַרקן'. מ'זאָל זיך קאָנען איבערשטאַרקן אויף די אַלע נסיונות, די אַלע נסיונות פונעם חשכות העולם.

קו

ביאור לשון "וְאֶגִּידָהּ" לָכֶם

שהנסינות באחרית הימים הם דברים הקשים כגידין

איבערדעם איז האָספּו וְאֶגִּידָהּ לָכֶם. איבערדעם איז דער "וְאֶגִּידָהּ" לָכֶם [לרמז על] דברים קשים כגידין.

אַזוי זאָגט דאָך רש"י [בפסוק] "וְתִגִּיד" לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל, [אַז כֹּה] "תֹּאמַר" איז אמירה רכה, און "תִּגִּיד" איז דברים הקשים כגידין (יתרו יט, ג).

[ולזה אמר] "וְאֶגִּידָהּ" לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, [שאז יהיו נסיונות רבות וקשות כגידין].

קז

ישוב קושיא ג

פאַרדעם "קומט נאָך" דער הַקְבָּצו וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם, [כדלעיל שהורה להם יעקב אבינו איך להתחזק באחרית הימים, בבירור וליקוט הניצה"ק, ובחיזוק האמונה בהשגחת הבורא ובביאת המשיח].

קח

איבערדעם האָט דאָס דער בורא כל עולמים געוויזן [ליעקב], איבערדעם האָט מען דאָס געוויזן פאַר יעקב אבינו, האָט מען דאָס געוויזן [כל המאורעות] עד סוף כל הדורות.

וזה בחינת וְאֶגִּידָהּ "הַסְתֵּר אֶסְתִּיר", דהיינו שאסתיר ההסתרה, שלא ידעו כלל שהשי"ת נסתר, ואזי בודאי אינו יכול למצוא אותו יתברך, מאחר שאינו יודע כלל שצריך לבקש אותו ית', כי אינו יודע כלל שהשי"ת נסתר ממנו, כי ההסתרה בעצמה נסתרת. אבל באמת אפילו בכל ההסתרות, ואפילו בההסתרה שבתוך הסתרה, בודאי גם שם מלוכש השי"ת, כי בודאי אין שום דבר שלא יהיה בו חיות השי"ת, כי בלעדי חיותו לא היה לו קיום כלל, ועל כן בודאי בכל הדברים ובכל המעשים ובכל המחשבות מלוכש שם השי"ת כביכול, ואפילו אם ח"ו עושין דבר עבירה שהוא כרצון השי"ת, עכ"ז בודאי יש שם חיות השי"ת, אך שהוא בהעלם ובצמצום גדול. והתורה היא החיות של כל דבר, נמצא שבכל הדברים ובכל המחשבות, אפילו מחשבה דבור ומעשה של עבירה ח"ו, יש שם גם כן התלבשות התורה, אך שהוא בהעלם ובצמצום גדול, בבחינת הסתרות.

קט

[קושיא ח]

דיוק לשון "אתכם"

איבערדעם שטייט אַתּ אֲשֶׁר יִקְרָא "אַתְּכֶם". ס'שטייט נישט אֲשֶׁר יִקְרָא "לְכֶם".

[ולכאורה צריך ביאור] פאַרוואָס שטייט "אַתְּכֶם".

קי

[ישוב קושיא ח]

דהנסינות ופיתויים שבאחרית הימים, הם "מכם ובכם", ולא רק מהאומות העולם

נאָר בעונינו הרבים. "פריער" [בדורות הקודמים] ווען ס'איז 'צוגעקומען' נסיונות,

איז עס צוגעקומען פון 'דרויסן', אינגאנצן פון די סטרא אחרא, פון די 'אומות

העולם', [ולכן] איז עס נאָכנישט אזוי שווער געווען.

אַבער "אַצינד" איז עס טאַקע "מיט ענק" אינאיינעם, דאָס טייטש "אַתְּכֶם", די

אַלע "מִקְרָאוֹת" [ומאָרעוֹת] וואָס טרעפן זיך [בְּאַחֲרִית הַיָּמִים], איז עס טאַקע "אַתְּכֶם", [כי

מִכֶּם וּבְכֶם] וועט מען זיך פאַרלייגן אויף זיי בְּאַחֲרִית הַיָּמִים.

בעונינו הרבים, אין אַחֲרִית הַיָּמִים.

ביים "אַחֲרִית הַיָּמִים" האַלט מען שוין, ביי די "אַחֲרִית הַיָּמִים" האַלט מען שוין,

מ'זעמיר שוין דורכגעגאַנגען די אַלע ענינים.

קיא

ישוב קושיא א

כל אלו כפלי הלשונות, מורים על בחינות שונות שבענין הגלות, שהוא

בבחינת "גולה אחר גולה", וצריך לעשות אסיפה וקיבוץ אחר אסיפה וקיבוץ

איבערדעם שטייט אויך צוויי מאל, האָספּו און הַקְבָּצו, אפילו צווישן די וואָס

זענען [שוין] 'נאָספּים', ברויך מען זיך נאָך צוזאַמנעמען [לְהַקְבִּץ פעם שני הגם שכבר נאָספּו,

און] דער 'קיבוץ' איז "גוֹלָה אַחֵר גוֹלָה".

דער מדרש (תנחומא שבאות ב) דְּרָשׁ'נַט [כפל הלשון] אויפן ערשטן גלות און צווייטן

גלות. נאָר [לדרכינן], אין [דעם זעלבן] גלות אַליין קומט צו 'נאָך אַ גלות', גלות בתוך

גלות, וואָס אַמאָל מער, וואָס אַמאָל [מער גלות] אַלץ איז איינס אינעם אַנדערן.

קיב

ישוב קושיא ב

וכן שינויי הלשונות בשמות נרדפים, מורים על בחינות שונות שיש בהגלות, ואפילו בזמן אחד בבית

אחת, ובגון הגלות "בין העמים", והגלות בין הערב רב שהם הרשעי ישראל, [והגלות אצל "עצמו"]

עקסטערדעם זענען די אַלע שְׁמוֹת נִרְדָּפִים²² וואָס זיי שטייען איבעריג [בפסוק,

והם: האָספּו, הַקְבָּצו, וְשִׁמְעוּ], דאָס ווייזט יעדעס אויף עפעס אַנדערש, יעדעס איז אַן

אַנדערע בחינת גלות.

אַזוי ווי היינט איז דאָ אַסאָך בחינות גלות, היינט איז דאָ אַסאָך בחינות גלות

"אויפֿאַמאָל", דאָס גלות בין העמים, און גלות פונעם ערב רב [אצל רשעי ישראל]²³.

²² שְׁמוֹת נִרְדָּפִים, הוא כינוי לב' שמות שאינם דומות אבל ענינם ופירושה שוה, כמו דרך משל שְׁמֵשׁ וְחַמָּה, או חֲגִים מוֹעֲדִים זְמַנִּים רְגָלִים, וזה נקרא שמות 'נרדפים', כאילו כל אחד נרדף מחבירו כשמשמש בשם האחר במקומו. אבל באמת יש בכל אחד מהשמות (הנוכחים בתנ"ך) ענין מיוחד שצריכים להשתמש באותו מקום בשם זה דייקא, וכבר עסקו בזה המפרשים והמדקדקים.

²³ וכן יש עוד גלות שיש לכל אחד אצל "עצמו" מתוקף הנסיונות וכחות היצר (כמבואר בדברי רבינו בכ"מ).

קיג

בדורות הקודמים לא הבינו עדיין כ"כ מה שהפליגו כמ"פ בזהר בענין גלות "הערב רב", אבל בדורינו מובן זה שפיר, דקאי על הרשעי ישראל שהשתלטו עצמן על בני ישראל, ודחקין להון בגלותא

[ווענין גלות "הערב רב"] דאָס האָט מען נישט פאַרשטאַנען אין די פריערע דורות. [דעם] וואָס שטייט אין זוהר הקדוש^{יה} [דיש ענין גלות אצל "הערב רב"], האָט מען אַלץ גערעכנט [דכוונת הזוהר הוא] וואָס מ'איז אַליין [בגלות עצמן], און ס'איז טאַקע איבעראַל [גם בחוץ לארץ] איז דאָ גלות פון 'ערב רב', וואָס מ'איז מַצִּיעַר אידן, וואָס מ'איז 'אונטערדרוקט' אויף אַ שטיקל אידישקייט, דאָס איז דאָ איבעראַל. אָבער [דאָס אַלעס איז] נאָכנישט דאָס ריכטיגע גלות פון 'ערב רב'.

אָבער אונז [בדורינו זה] האָבן די עוֹנוֹת גורם געווען, [שקם עלינו] טאַקע אַ רעכט "גלות הערב רב", בַּמָּקוֹם הַקָּדָשׁ [בארץ ישראל, שהרשעי ישראל הקימו מלכות המינות, ונתקיים במילואו דברי הפסוק] הָיוּ צָרִיָּה לְרֹאשׁ, אַזוי ווי ס'שטייט אין זוהר הקדוש [אַז] הָיוּ צָרִיָּה לְרֹאשׁ דאָס מיינט מען דאָס "ערב רב".

[והפסוק ההוא] דאָס שטייט אין מגילת איכה, דאָרט שמועסט מען [לפי פשוטו] פון נבוכדנצר, האָט מען "שוין" מרמז געווען, די נבואה האָט "שוין" געזאָגט הָיוּ צָרִיָּה לְרֹאשׁ, זאָגט דער זוהר הקדוש דאָס מיינט מען דאָס "ערב רב", [וואָס] זיי פאַרלייגן זיך אויף אידן, וואָס מ'פאַרלייגט זיך.

[און] דאָס איז אַלעס [וועגן] דער עוֹן הַדוֹר, דאָס איז אַלעס דער עוֹן הַדוֹר!

[און] ווייסט השם יתברך, ווייסט השם יתברך, וואָס ס'קאָן נאָך זיין!

^{יה} בזהר הקדוש (ח"ג דף קכו. רעט: ובתיקוני זוהר דף נב.).

וז"ל הזוהר בפרשת פנחס (רלו: ברעיא מהימנא): כַּד עֵרַב רַב מְעוֹרְבִין אֵינוֹן בְּיִשְׂרָאֵל, מִה כְּתִיב (איכה א, ה) הָיוּ צָרִיָּה לְרֹאשׁ ... וְלֹא עוֹד, אֲלֵא כַּד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִלוּתָא, עֲלִיָּהּ אֶתְמַר (ברכות יז:) מִי מַעֲבֵב שְׂאוֹר שְׂבֻעָה, וְהָא אֲרֻמָּהּ מֵאֲרִי מִתְּנִיתִין, בְּזִמְנָא דְּעֵרַב רַב אֵינוֹן רֹאשִׁים עַל יִשְׂרָאֵל, כְּכִיכּוֹל כְּאִילוּ עֲבָרִין שׁוֹלְטֵנוּ דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְיַעֲלוֹן בְּמִשְׁפָּטִי כְּכִבְיָא וּמְזִלִּי.

וז"ל רבינו בסעודת הילולא ו' אלול תשט"ו (לשון קדשו קונטרס לב, אות מד): ס'שטייט אין תיקונים און אין זוהר, ער זאָגט עס כמה פעמים, אַז דאָס איז דאָס שטאַרקסטע גלות, דאָס גלות פונעם "ערב רב". מ'האָט דאָס נישט פאַרשטאַנען תחילת [מהו כוונת זוהר] אַז מ'איז אין גלות ביים ערב רב איז נאָך אַרגער, מ'האָט דאָס נישט געוואוסט, ווען איז מען דען אין גלות ביים "ערב רב"? מ'איז [דאָך] געווען אין גלות ביי די "גוים". ער זאָגט אַרויס [בזהר] אַז דאָס ערב רב זענען מושל אויף אידן, איז הָיוּ צָרִיָּה לְרֹאשׁ. [ולא היה מובן, דלכאורה] הָיוּ צָרִיָּה לְרֹאשׁ שטייט אין מגילת איכה, דאָס האָט ירמיה הנביא געזאָגט אויף נבוכדנאצר, נבוכדנאצר איז דעמאלטס געוואָרן [לראש]. נאָר וואָס דען, ס'ליגט 'נאָך' אין דעם, דאָס איז דאָך נבואה מיט רוח הקודש עד סוף כל הדורות. בעוונתינו הרבים [היום מבינים כבר, דקאי על ממשלת הרשעי ישראל].

^{יו} ובס"ג ויחי תשי"ח לאחר שהרעיש רבינו נגד רשעת הציונים, אמר דברים נוראים וזלש"ק: בעונותינו הרבים וואָס מ'האָט זיך דערלעבט, מ'איז אַזוי ווייט נישט משים על הַלֵּב, דאָס אַלעס זענען גורם די עוֹנוֹת ישראל.

אַזוי ווי זיי ברענגן דאָך, דער אור לישרים ברענגט (בדרוש הראשון), ער ברענגט פון זוהר הקודש, אַז דעם וואָס ס'קומען אַרויס מינים און אפיקורסים, איז אויך פאַרדעם, ווייל מ'האָט געזינדיגט פריער מיטן חטא הידוע, דורכדעם האָט מען געקענט אַראָפּברענגען קינדער מינים מיט אפיקורסים, אַלעס איז אין עוֹן הַדוֹר, דער מקור איז אויכעט דער חטא, דאָס איז מקטרג אויף אידן, און דורכדעם זענן זיי מרבה, זענען זיי מכשיל דעם כלל ישראל מיט די אַלע חטאים, מיט די עונות.

ולהלן שם אמר רבינו: בעוונותינו הרבים מען איז אַלץ נאָכנישט געקומען דערויף [להכיר גודל האסון שבמלכות המינות]. ס'האָט קיינער נישט געגלייבט [שתעמוד מלכותם כל כך שנים], בעונותינו הרבים איז דאָס אַרויסגעקומען [העגל הזה בשנת תשי"ח, און] דער "עוֹן הַדוֹר" האַלט עס אויף שוין "צען יאָר"! בעונותינו הרבים, ווען נישט דער עוֹן הַדוֹר העט עס נישט געקאָנט עקזעסטרירן! (רבינו אמר זאת בקול חוצב ושאגת ארי, ודפק אז על השלחן בכח גדול).

קיד

ותקונו שכבר נזכה להגאולה בקרוב. וכדרך שמקובל מהרה"ק מראפשיץ, שהצדיקים כבר המתקו חבלי המשיח, ומשיח יבוא פתאום, בזמן שהעולם כמנהגו נוהג

נאָר מ'האַף מיר [שכבר נזכה בקרוב להגאולה שלימה].

ער ברענגט דאָך, דער רבי אלעזר רישא'ער ברענגט דאָך^י, ער האָט געהערט פון דברי חיים, פון דברי חיים האָט ער כמה פעמים געהערט פון אים בשם דעם ראָפשיצער רב, אַז דער הייליגער ראָפשיצער רב [אמר] ברוח הקודש: אַז ס'מוז נישט זיין די אַלע צרות [מהחבלי משיח הנזכר בספרים], נאָר דער געוועלבער וועט שטיין אין געוועלכ, און דער ווערצהייזער אין ווערצהויז, און מ'וועט קומען זאָגן פלוצים: "משיח איז געקומען"!

קטו

ובעוה"ר מאז שהצדיקים אמרו כן, כבר ראינו עוד הרבה חבלי משיח וצרות קשות

אַבער בעונונו הרבים, ביז היצט האָב מיר דאָס נישט געזען. [שהרי מאז כבר עבר עלינו הרבה צרות קשות מחבלי משיח^{נח}].

[נאָר] די אַלע צדיקים האָבן געהאַפט נאָך אַז ס'וועט נישט זיין.

קטז

ויתכן לומר: א] שהם באמת המתקו זאת בדורם, אלא אח"כ חזרו בעון הדור.

ב] או שהם דברו מעצם ביאתו של משיח והתגלותו, זה כבר יהיה בלא צרות וחבלים

קאָן טאַקע זיין, "זיין" האָבן עס 'אויסגעאַרבעט' [להמתיק החבלי משיח שלא יהיו עוד, אַבער] נעבעך דער "עון הדור" האָט עס 'פאַרדאַרבן', שפּעטער שוין, נאָך זיי. אַדער אפשר, אפשר קאָן טאַקע זיין, אַז זיי האָבן געקוקט [אַז] די "גאולה אַליין" וועט שוין קומען 'אַזוי'נט.

קיז

ועתה כבר עומדים סמוך לביאתו של משיח, ונצפה שכבר תהיה הגאולה בלא שום צרות וחבלים

היינט האַלט מיר שוין ביי 'דעם'.

^י בספרו משנה למלך (בפרשתן): ידוע מדברי הש"ס ומדרשים שחבלי משיח הם קשים מאוד וכו', אך באמת המה ראו ברוח קדשם מה שעתיד להיות מבלי תיקון, וקשה להם מאוד צער ישראל, אך אנחנו דורות אחריהם קבלה בידינו מהצדיקים הקדושים אשר לפנינו ז"ל, שנבצקת הצדיקים וגודל עבודתם במסירת נפש, והרבה שפּתו על קדושת שמו יתברך ארץ אל תכסי דמם, ואורך הגלות וקישוי השעבוד במסים וארנונות וכדומה, נמתק הכל. כאשר שמעתי אומרים בשם הצדיקים, וכן כמה פעמים שמעתי מכ"ק אדמו"ר מצאנו זלה"ה, ששמע מרבו הקדוש [מראפשיץ], שבעזרת השם יתברך יבא משיח צדקינו פתאום מבלי שום צער מקודם חס ושלום, והחנוני יעמוד על פנקסו, והמוזג יעמוד על מזגו, והקול נשמע שמשיח בא.

^{יח} עיין בדברי יואל ליו"כ (אות כא) בדרשת כל נדרי תש"ג (באמצע שנות הזעם), וז"ל: בצוק העתים מגודל צרות ישראל אשר בזמן הזה, נראה עין בעין שהן המה "החבלי משיח", והגאולה קרובה לבוא בעגלא ובזמן קריב.

^{יט} ועיין עוד בדברי יואל להו"ר (אות קנח) מדברי רבינו בהושענא רבה שנת ת"ש (בתחלת שנות הזעם) וז"ל: וטעם התגברות כל הצרות הללו, בוודאי הוא רק מחמת כי מאוד קרבה זמן גאולתינו, על כן לעת כזאת מתגברים עד מאד החבלי משיח, אשר עליהם בקשו חכז"ל (סנהדרין צח): ייתי ולא איחמיניה. ואף כי נודע שמרן הק' הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע אמר שכבר המתק את חבלי משיח. מי יודע אם לא גרם החטא שחזרו ונתעוררו. או יתכן, כי הנה וודאי דכל עיקר התכלית מה שהקדים הקב"ה להראות לצדיקים את הצרות העתידות לבא על ישראל, לא היה אלא כדי שיתפללו עליהם ויפעלו בתפלתם להמתיקם ולבטלם, ולא ח"ו כדי לצערם, וכמו שכתב החתם סופר בספר הזכרון, ואם כן יתכן כי לא הראה הקב"ה לצדיקים אלא אותם הצרות שהיו באפשרי לבטלם, ואפשר שכל אלו הרעות רבות וצרות אשר מצאונו בימינו, היה בהם הכרח לצורך הגאולה ולא הראה אותם הקב"ה לצדיקים כלל.

קאָן טאַקע זיין, דער בורא עולם זאָל העלפן: היצט זאָל 'אָזוי' קומען שוין די גאולה [מבלי חבלים].

קיח

אבל אַשְׁרֵי אָדָם מִפֶּחַד תְּמִיד, כִּי רַק הַשִּׁי"ת לָבְדּוּ הוּא יוֹדֵעַ מַה שְּׁצָרִיכִין לַעֲבֹד עוֹד עַל יִשְׂרָאֵל. וְעַל כֵּן צָרִיכִין לַהֲיוֹת תָּמִיד בְּעֵינֵינוּ צוֹפִיּוֹת לְמָרוֹם, וְלַהֲיוֹת מוֹכֵן שֶׁכָּל אֹפֶן מַה שִּׁיעֲבֹד עוֹד עַל יִשְׂרָאֵל, לֹא נִזְוֶה בְּשׁוֹם אֹפֶן מִן הָאֱמוּנָה וְהַתּוֹרָה הַקְּאָבֶעֶר ווִיִּסֵּט הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ [וואָס ס'קאָן נאָךְ זיין], אַשְׁרֵי אָדָם מִפֶּחַד תְּמִיד (משלי כח, יד). מ'ווייסט נאָכנישט וויאַזוי מ'זעט אויס, מ'ווייסט נישטאַמאַל וויאַזוי מ'האַלט. מ'זעט נעבעך בעוּנִינוּ הַרְבֵּים דִּי צָרוֹת הַמִּתְנוּחוֹת^ס, מִיט דִּי גְרוֹיסע נְסִיוֹנוֹת. ווער ווִיִּסֵּט דען נאָךְ?

מ'דאַרף מיר נאָר אַרום זיין מִיט עֵינֵינוּ צוֹפִיּוֹת לְמָרוֹם! [און וויסן] אַז סיי "וואָס ס'וועט זיין מִיט דעם ביסל אידן בְּגוֹלָה", [וואָס] מ'דאַרף זיין "בגולה", דאַרף מען זיין דבוק אין בורא כל עולמים.

אַשְׁרֵי אָדָם מִפֶּחַד תְּמִיד, מ'ווייסט נישט וואָס ס'וועט זיין. מ'זעט דִּי גְרוֹיסע שוועריקייטן, וויאַזוי מ'קאָן בלייבן אַ איד, און וויאַזוי מ'קען זיך דערהאַלטן. און סיי "בְּמָקוֹם הַקּוֹדֵשׁ" [בארץ ישראל], גבירה לוקה שטייט, ווי דִּי גמרא זאָגט^{סא}. דִּי גמרא זאָגט, גבירה לוקה [שפחה לא כל שכן].

ווִיִּסֵּט הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וואָס ס'וועט זיין מִיט דעם ביסל אידן. ס'איז נאָךְ דאָ דאַרט [בארץ ישראל] אַ שטיקל קיבוץ פון אידן, ס'איז נאָךְ אפילו דאָ מער ווי איבעראַל. [אָבֶעֶר לויט] אַזוי ווי מ'פאַרלייגט זיך, ווִיִּסֵּט הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא [וואָס ס'קען נאָךְ זיין, לויט] דעם כח פון די סטרא אחרא.

קיט

וידוע בשם הבעל שם טוב הקדוש, שאף הם"מ בעצמו אין ברצונו לבלות ולאבד את הכלל ישראל לגמרי, ולהעבירם לגמרי על דת תורתנו הק'. אבל השלוחים שלו הם גרועים ממנו, והם רוצים לעקור ח"ו את הכל אפילו דער ס"מ אַליין וויל אפשר נישטאַמאַל אַזוי ווייט, – ווי דער בעל שם טוב הקדוש ברענגט^{סב}, – ער וויל אויך נישט אינגאַנצן אויסמעקן דעם כלל ישראל, אַזוי

^ס מלשון הסליחות ביום א' סליחות (ד"ה תבא): עֵינִיךָ רֹאֵאוֹת תִּהְיֶינָה פְּקוּחוֹת. עֵנִי וְעֵנִי מְצָרוֹת הַמִּתְנוּחוֹת. ^{סא} בגמרא תענית (כא): אמרו ליה לרב נחמן איכא מוֹתָנָא [פירוש מגפה] בארעא דישׂראל, גזר תעניתא [בבבל], אמר אם גבירה לוקה שפחה לא כל שכן. [והיינו שאם יש צרה לבני ארץ ישראל, כל שכן שבני חוץ לארץ יש להם לדאוג על עצמן].

^{סב} עיין באגרת הבעש"ט הנדפס בסוף ספר בן פורת יוסף (והועתק גם בספר בעל שם טוב עה"ת פרשת נח, בעמוד התפילה, מקור מים חיים אות יג), וז"ל: זאת אגרת שנתן הרב רבי ישראל בעל שם טוב לרבינו המחבר מו"ה יעקב יוסף הכהן שיתן לגיסו ר' גרשון קיטווער וכו'.

בראש השנה שנת תק"ז עשיתי הִשְׁפָּעַת עֲלֵיּוֹת הַנִּשְׁמָה כִּידוּעַ לךְ, וראיתי דברים נפלאים במראה מה שלא ראיתי עד הנה מיום עמדי על דעתי וכו', וראיתי במראה כי הס"ם עלה לקטרג בשמחה גדולה אשר לא היה כמוהו, ופעל פעולותיו גזרות שמד על כמה נפשות שיהרגו במיתות משונות ואחזתני פלצות ומסרתי ממש נפשי, ובקשתי ממורי ורבי שלי [אחיה השילוני] שילך עמי, כי סכנה גדולה לילך ולעלות לעולמות העליונים, כי מיום היותי על עמדי לא עליתי בעליות גדולות כמוהו. ועליתי מדרגה אחר מדרגה, עד שנכנסתי להיכל משיח, ששם לומד משיח תורה עם כל התנאים והצדיקים וגם עם שבעה רועים וכו'. וגם התפללתי שם על מה עשה ה' ככה, ומה חרי הגדול הזה על אשר נמסר להס"ם כמה נפשות מישראל להריגה, ומהם כמה נפשות שנשתמדו ואחר כך נהרגו. ונתנו לי רשות לשאול את פי הס"ם בעצמו, ושאלתי את פי הס"ם מה ראה על ככה ומה דעתו בזה שימירו דתם ואחר כך נהרגין, והשיב לי שכוונתו לשם שמים [באחד הנוסחאות מן שנת תרפ"ב נוסף גם לשון זה מן כת"י המקורי] כי אם יהיו נשאים חיים אחר המרת הדת, אז כשיהיו עוד איזה גזירות אזי לא יקדשו שם שמים, רק שכולם

הָאָט געזאָגט דער בעל שם הקדוש, אַז ער האָט גערעדט מיטן ס"מ, האָט ער אים געזאָגט ער וויל אויך נישט אינגאַנצן [רק כוונתו שמהגזירות שלו יהיה תועלת לשם שמים]. אָבער בעונינו הרבים דאָס זעט מען, ווי די "שלוחים זיינע" זענען נאָך אַרגער פון אים אליין, אוי חלילה אַז מ'וויל אויסמעקן אינגאַנצן דעם כלל ישראל.

קב

ועל כן צריכים להרבות בבקשת רחמים וחסדים מאת הבורא ית"ש, שנוכל להחזיק בתורה ובאמונה, ולא יהיה ח"ו כלה לשארית ישראל

ווייסט השם יתברך! מ'דארף מיר אַלע בעטן רחמים, "רחמים וחסדים" פונעם בורא כל עולמים! אַז ס'זאל זיך דערהאַלטן דאָס ביסל אידישקייט! אונז אליין קען מיר שוין גאַרנישט טון! די "פוחות" זענען קליין! די "שכליות" זענען קליין! מ'זעמיר שוין נישט מעט מהרבה³⁰, מ'זעמיר שוין מעט פון א' מיעוטא דמיעוטא'.

אוי וויי, וואָס קאָן מען טון! מיטן דרך הטבע קאָן מיר גאַרנישט טון, נאָר בעטן דעם באַשעפער - דעם בורא כל עולמים - "רחמים וחסדים", דער בורא כל עולמים וועט 'דאָך' נישט פאַרלאָזן! חלילה הַכֹּלָה אַתָּה עוֹשֶׂה לְשָׂאֲרִית יִשְׂרָאֵל³¹!

קכא

ברכת הקודש

דער אייבירשטער זאל העלפן: - ס'איז דאָך נאָך אַן הצֵלָה, דעם ביסל אידן וואָס זענען 'דאָ' [בחוץ לארץ, ואינם תחת יד ממשלת המינים]. - מ'זאל די זכיה האָבן מ'זאל זיך קאָנען דערהאַלטן מיטן אידישקייט. מ'קומט היצט אין די טעג פון די ימי השובבי"ם, זאל מיר די זכיה האָבן מ'זאל מיר נאָך קאָנען עפעס פאַררעכטן.

ימירו דתם להציל על נפשם, לכך היה פעולתו שאלו שימירו דתם נהרגו אחר כך, ועי"ז לא ימיר דתו שום בר ישראל ויקדשו שם שמים], וכך היה בעו"ה אחר זה, שבק"ק זאסלב היה עלילה על כמה נפשות, ושנים מהם נשתמדו ואחר כך הרגו אותם, והשאר קידשו שם שמים בקדושה גדולה ומתו במיתות משונות, ואחר זה היה עלילות בק"ק סיבטובקע ובק"ק דונאוויץ, ואז לא המירו דתם אחר ראותם מעשה הנ"ל דק"ק זאסלב, רק כולם מסרו נפשם על קידוש השם וקידשו שם שמים ועמדו בנסיון, ובזכות זה יבא משיחנו וינקום נקמתנו וכיפר אדמתו עמו.

וע"ע בספר דרך עץ החיים (לרמח"ל) וז"ל: כי אין לך דבר המחליש כח הסטרא אחרא כי אם עסק התורה, כמו שהוגד לנו שבימי המנוח החסיד המקובל הגדול הרב רבי שמשון אסטריפאליר, כשהיתה הגזירה רחמנא ליציל בשנת ת"ח, השביע הרב הנזכר למעלה לסטרא אחרא, ושאל אותה על מה ולמה אַת מקטרגת על עַמְנוּ בני ישראל יותר מכל האומות, והשיבה לו יתבטלו מכם שלושה דברים אלו ואחזור מקטרוגי, ואלו הם, שבת, ומילה, ותורה. מיד השיב לה הרב, יאבדו הם כהנה וכהנה, ואל תבטל אות אחת מתורתנו הקדושה חלילה.

³⁰ כבלשון תפלת יום ב' וה': זכר אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אֲרֶבָּה אֶת זֶרְעֶכֶם. וְעַתָּה נִשְׁאַרְנוּ מְעַט מִהֲרַבָּה.

³¹ לשון הפייטן בקינות לתשעה באב (פיוט לד), שכך אמר נבוזראדן כשנשא לבו לשמים לאחר שהרג אלפים ורבבות מישראל. ומקור לשון זה בהפסוק (יחזקאל יא, יג) וְאֶפְלַע עַל פָּנָי וְאֶזְעַק קוֹל גְּדוֹל וְאָמַר, אֲהֵה ה' אֱלֹקִים, כֹּלָה אַתָּה עֹשֶׂה אֶת שְׂאֲרִית יִשְׂרָאֵל.

דער אמת איז, מ'האלט שוין אין די לעצטע זמנים, אוי, און מ'האָף מיר נאָך אויף
די גאולה שלימה, זאָל מען די זכיה האָבן מ'זאָל מיר עס דערלעבן צו זען!
מ'זאָל מיר נאָך מיט אונזערע אויגן זען דעם שְׂמִינָה פִּימוֹת עֲנִיתָנוּ (תהלים צ, טו) !
'אונז' זאָל מיר נאָך זוכה זיין צו זען "וויאָזוי הקדוש ברוך הוא איז זיך מְשַׁמֵּחַ
מיט אידן" ! מ'זאָל מיר נאָך זען !
דער בורא כל עולמים זאָל נאָך דערפרייען אידישע הערצער !
אוי מ'זאָל מיר זוכה זיין צו זען !
מ'זאָל מיר זוכה זיין צו זען, מ'זאָל זיך מְשַׁמֵּחַ זיין מיט דער "קדושה", בקדושה
וטהרה !

מ'זאָל דבוק זיין אין די תורה הקדושה.
מ'זאָל מיר נאָר די זכיה האָבן, נאָך [צו] פֿאַררעכטן וואָס מ'האָט פֿוגם געווען !
אוי מ'זאָל חלילה נישט פֿאַרפֿאַלן ווערן ! מ'זאָל חלילה נישט זיין צווישן די
"נִדְחִים" !
מ'זאָל אַנטייל נעמען צווישן די "קִיבוץ נדחי ישראל" וואָס דער "מלך המשיח"
וועט מִקְבֵּץ זיין ! און וועט 'יעדן אַנקוקן' "וואָס פֿאַר אַ טִּהְרָה ער האָט אָפּגעפֿירט'
אין גלות ! וויאָזוי מ'איז איבערגעקומען די נסיונות ! אוי, וויאָזוי מ'איז דאָס
דורכגעגאַנגען !
מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל זיך 'דערהאַלטן'.

דער בורא כל עולמים זאָל מיט רחמי שמים במהרה דערפרייען אידישע
הערצער.
מ'זאָל מיר זוכה זיין [צו] די ישועה שלימה, בהתרוממות קרן התורה וישראל,
ס'זאָל טאַקע זיין גִּלְיָה כְּבוֹד מְלֻכּוּתָךְ עֲלֵינוּ (כדלעיל אות פד-פו), בהתגלות כבוד שמים
עלינו במהרה בימינו אמן.

